

Mari Vihriälä

**HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY JA LUOVUTTAMINEN
MAANMITTAUSLAITOKSESSA**

**HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY JA LUOVUTTAMINEN
MAANMITTAUSLAITOKSESSA**

Mari Vihriälä
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Mari Vihriälä

Opinnäytetyön nimi: Henkilötietojen käsittely ja luovuttaminen maanmittauslaitoksessa

Työn ohjaaja: Katja Sankala

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2013

Sivumäärä: 44

Opinnäytetyössä on tutkittu henkilötietojen käsittelyyn ja luovuttamiseen liittyviä määräyksiä maanmittauslaitoksen asiakaspalvelun näkökulmasta. Keskeisimpiä käsitteitä opinnäytetyössä ovat julkisuusperiaate, asiakirjajulkisuus ja yksityisyyden suoja. Työn toimeksiantaja on Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimisto. Opinnäytetyössä on tutkittu viranomaisen toiminnan julkisuutta, tarkasteltu henkilötietolain turvaamaa yksityisyyden suojaa ja pyritty selventämään sitä, millaisia asioita on huomioitava henkilötietoja käsitellessä ja luovuttaessa. Lisäksi opinnäytetyössä on tutkittu sitä, milloin tietojen luovuttaminen on maksullista, ja milloin maksutonta viranomaisneuvontaa.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka ensisijainen tutkimusmenetelmä on lainoppi. Keskeisinä lähteinä opinnäytetyössä ovat olleet laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja henkilötietolaki, lakien esityöt ja oikeuskirjallisuus. Teoriaan käytännön näkökulman ovat antaneet Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimiston asiakaspalvelusihteereiden haastatteluista saaduilla tuloksilla. Tärkeän osan lähdeaineistosta ovat lisäksi muodostaneet maanmittauslaitoksen sisäiset ohjeet, jotka yhdessä haastattelujen kanssa antavat kattavan käsityksen tietojenluovutustilanteista ja -tavoista maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa.

Hyvä ja sujuva asiakaspalvelutyö on yksi maanmittauslaitoksen perusarvoista, toisaalta viranomaisena on varmistuttava toiminnan lainmukaisuudesta. Opinnäytetyön lopputuloksena on koottu henkilötietojen käsittelyyn ja luovuttamiseen liittyvä lainsäädäntö ja maanmittauslaitoksen sisäinen ohjeistus kokonaisuudeksi, jota voidaan hyödyntää uusien asiakaspalveluhenkilöiden perehdyttämisessä ja myöhemminkin asiakaspalvelutyön tukena.

Asiasanat: julkisuusperiaate, salassapito, henkilötieto

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, option of Law and Administration

---

Author: Mari Vihriälä

Title of thesis: Processing and disclosing personal information at the National land survey of Finland

Supervisor: Katja Sankala

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2013   Number of pages: 44

This thesis has studied the regulations of processing and disclosing personal information at the National Land Survey Finland's customer service. The main concepts of the thesis are the principle of public access, public access to documents and the protection of privacy.

This thesis has studied the authority publicity and examined the protection of privacy guaranteed by the Personal Data Act. This thesis clarifies what kind of things should pay attention to when processing and disclosing personal information. This thesis has also examined situations, when the disclosure of the information is provided free of charge as government advice.

The primary research method in this thesis is legal doctrine. The main sources of the thesis have been the Openness of Government Activities Act and the Personal Data Act, the drafting history of the laws and legal literature. The theory is complemented by the interviews of customer service personnel of the Northern Ostrobothnia District Survey Office. An important part of the source material has also been the internal guidelines of National Land Survey, which, together with interviews provide a comprehensive understanding of the ways and situations of disclosing personal data in customer service.

This thesis summarizes the regulations of relevant legislation and internal guidance of National Land Survey authority of processing and disclosing personal data. The result can be used when orientating new customer service staff and also as customer service support material.

Keywords: Principle of publicity, confidentiality, private road

SISÄLLYS

LYHENTEET	5
1 JOHDANTO	6
2 VIRANOMAISEN TOIMINNAN JULKISUUS.....	9
2.1 Julkisuusperiaate	9
2.2 Asiakirjajulkisuus	11
2.3 Julkisuusperiaatteen rajoituksia	13
3 HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY, LUOVUTTAMINEN JA SALASSAPITO.....	16
3.1 Henkilötietojen käsittely	16
3.2 Arkaluontoiset henkilötiedot ja henkilötunnus	19
3.3 Henkilötietojen käsittely erityisiä tarkoituksia varten	21
4 MAKSUTONTA NEUVONTAA VAI MAKSULLISTA PALVELUA	24
4.1 Maksuton viranomaisneuvonta	24
4.2 Maksullinen tietojen myyminen maanmittauslaitoksesta.....	26
5 TIETOJEN LUOVUTUSTAVAT MAANMITTAUSLAITOKSESSA	28
5.1 Maanmittauslaitoksen tietovarastot.....	28
5.2 Henkilötietojen luovuttamisen edellytykset ja rajoitukset.....	31
5.3 Turvakiellossa olevan asiakkaan tietojen käsittely	33
5.4 Tietojen luovuttaminen suullisesti ja kirjallisesti	34
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7 POHDINTA	38
LÄHTEET	40
LIITTEET	43

LYHENTEET

HeTiL	Henkilötietolaki 22.4.1999/523
HL	Hallintolaki 6.6.2003/434
JulkL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621
KirjRekA	Asetus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä 5.12.1996/960
KRA	Kiinteistörekisteriasetus 5.12.1996/970
KRL	Kiinteistörekisterilaki 16.5.1985/392
MaksuperusteL	Valtion maksuperustelaissa 21.2.1992/150
MK	Maakaari 12.4.1995/540
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

1 JOHDANTO

Haluaisin ostaa metsäpalstan, kuka sen omistaa? Paljonkohan naapuri sai myydessään tonttinsa? Grillikatos pitäisi rakentaa, mistä löydän naapurikiinteistöjen omistajat? Näihin, ja lukuisiin muihin henkilötietoja koskeviin kysymyksiin vastataan Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa päivittäin. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa työohje henkilötietojen luovuttamisesta maanmittauslaitoksen asiakaspalvelua varten. Idean opinnäytetyön aiheeksi sain suorittaessani opintoihin liittyvää työharjoittelua Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimiston asiakaspalvelussa, jossa käsitellään ja luovutetaan yksityishenkilöihin liittyviä tietoja päivittäin. Tiedustelut liittyvät asiakkaiden erilaisiin tarpeisiin ja jokaisessa asiakaspalvelutilanteessa onkin huomioitava tietojen kysyjän tarpeet, oikeudet ja tietojen luovuttamisen velvollisuudet tapauskohtaisesti. Kaikki tiedustelut eivät toki koske henkilötietoja, mutta usein kiinteistön nykyisten ja aikaisempienkin omistajien henkilötiedot tulevat vastauksessa esiin. Asiakaspalvelusihteerin onkin muistettava monenlaiset lain määräykset ja ohjeet kulloisessakin asiakaspalvelutilanteessa. Tarvittaessa asiakkaalle on myös kyettävä kertomaan, mihin lakiin tai asetukseen asiakaspalvelusihteerin perustaa päätöksensä luovuttaa tai olla luovuttamatta tietoa.

Tutkimuskysymyksiä, joihin tällä opinnäytetyöllä pyritään löytämään vastauksia, ovat:

- 1) Mitä vaatimuksia lainsäädäntö asettaa henkilötietojen käsittelylle ja luovuttamiselle?
- 2) Milloin tietojen luovuttaminen on maksutonta viranomaisneuvontaa ja milloin se on maksullista tietojen luovuttamista?
- 3) Millaisissa tilanteissa, kenelle ja miten henkilötietoja luovutetaan maanmittauslaitoksessa?

Tavoitteena on koota yhteen henkilötietojen luovutustavat maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa, niiden säädöspohja ja asetukset sekä nykyiset sisäiset ohjeet samaan dokumenttiin. Opinnäytetyön lopputuloksena syntyy maanmittauslaitoksen asiakaspalvelulle suunnattu tietopaketti ja sen liitteenä tiivistelmä, jota voi käyttää "pikaohjeena" erilaisissa asiakaspalvelutilanteissa sekä apuna uusien asiakaspalveluhenkilöiden koulutusvaiheessa. Ensisijaisia lähteitä ovat hallintolaki (434/2003) ja laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) esitöineen, aiheeseen liittyvä oikeuskirjallisuus sekä maanmittauslaitoksen sisäiset ohjeet. Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka ensisijaisena tutkimusmenetelmänä teoriaosassa on lainoppi.

Jotta kooste tietojen luovuttamisesta täyttää mahdollisimman hyvin asiakaspalvelun tarpeet, opinnäytetyötä varten on tehty tarvekartoitus haastattelemalla Pohjois-Pohjanmaan Maanmittauslaitoksen Oulun toimipisteen asiakaspalveluhenkilöstöä. Haastatteluilla on pyritty selvittämään, millaisia kysymyksiä asiakkaat esittävät ja millaisia perusteluja tietojen luovuttamis päätökselle tai luovuttamattomuuspäätökselle tarvitaan. Haastattelun tarkoitus ei ole kerätä tilastoitavaa dataa vaan olla enemmänkin konsultaatiota hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana on maanmittauslaitos. 200-vuotiaan maanmittauslaitoksen tehtävänä on tuottaa puolueetonta ja luotettavaa tietoa maasta. Maanmittauslaitos toimii maa- ja metsätalousministeriön alaisena ja työllistää noin 1900 henkilöä 35 paikkakunnalla. (Maanmittauslaitos. 2012. Toiminta ja tehtävät.) Maanmittauslaitoksen tehtävänä on huolehtia kiinteistönmuodostamis- ja tilusjärjestelytoiminnasta sekä kiinteistöjä koskevien rekisterien pitämisestä ja huolehtia kiinteistöjä koskevista kirjaamisasioista sekä pitää lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriä. Maanmittauslaitoksen tehtävänä on myös kartastotöistä huolehtiminen sekä maastotietoja ja ilmakuvia koskevien tietojärjestelmien pitäminen, paikkatietoinfrastruktuurin ylläpitäminen ja kehittäminen ja tarkoituksenmukaisen kartoituksen ja kartantuotannon edistäminen. Maanmittauslaitoksen tehtävä on myös myydä, julkaista ja jakaa kartta- ja muita toimialaan kuuluvia tietoja, harjoittaa kiinteistöarviointia ja huolehtia alansa kehittämisestä. (Laki maanmittauslaitoksesta 2.1 §.) Maanmittauslaitoksen toiminta on organisoitu ydinprosessien pohjalta. Ydinprosesseja ovat perustoimitus-, tilusjärjestely- ja arviointitoimitusprosessit sekä maastotietotuotanto-, tietopalvelu-, kirjaamis- ja säädösperusteisten rekisterien ylläpitoprosessi. Tietopalvelu on siis yksi ydinprosessista ja sen tarkoitus on mahdollistaa Maanmittauslaitoksen hallinnoimien tietovarastojen mahdollisimman laaja käyttö. Tietopalvelua tarjotaan ulkoisille asiakkaille, kuten yksityisille henkilöille, yrityksille ja toisille viranomaisille verkossa tapahtuvana itsepalveluna sekä asiakaspalveluna maanmittauslaitoksen asiakaspalvelupisteissä. (Tietoprosessin käsikirja 2012, 5.)

Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelun asiakaspalvelutilanteet voidaan erotella yhteydenottotavan tai kysymyksen laadun mukaan. Tiedusteluja otetaan vastaan Maanmittauslaitoksessa suullisesti puhelinvälitteisesti ja asiakaspalvelutiskillä tai kirjallisesti perinteisellä kirjeellä tai sähköpostilla. Tietoja voidaan antaa suullisesti, kirjallisesti tai digitaalisina tallenteina sähköisesti. Tässä

opinnäytetyössä keskitytään tilanteisiin, joissa käsitellään tai luovutetaan henkilötietoja. Työn ulkopuolelle on rajattu muut maanmittauslaitokselle osoitetut kyselyt, kuten esimerkiksi tiedustelut kiinteistön pinta-alasta, rasitteista ja oikeuksista.

Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelusta voi tiedustella esimerkiksi kiinteistöjen omistajatietoja, kiinteistöön kohdistuvia rasitteita ja muita yksityiskohtaisia tietoja sekä kiinteistöjen hintatietoja tietyllä alueella. Näitä kiinteistöjä koskevia tietoja asiakkaalle annetaan Maanmittauslaitoksen julkisista rekistereistä ja asiakirjoista. Tietolähteitä ovat muun muassa kiinteistörekisteri ja sen rekisterikartta, lainhuuto- ja kiinnitysrekisteri, kiinteistöjen kauppahintarekisteri, Arkistokeskukseen tallennetut toimitusasiakirjat ja -kartat sekä yksityistierekisteri. Näiden lisäksi tietoja haetaan väestötietojärjestelmästä sekä yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä. Osaan asiakkaiden esittämistä kysymyksistä on helppo antaa yksiselitteinen vastaus, mutta isoon osaan vastauksia liittyy tietoja yksityishenkilöistä. Tällöin on otettava huomioon paitsi hallintolain hyvän hallinnon oikeusperiaatteiden (HL 2:6 §) ja julkisuuslain vaatimukset (JulkL 1:2 §), myös henkilötietolain asettamat rajoitukset tietojen luovuttamiselle. Henkilötietolain mukaan henkilötiedolla tarkoitetaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä, hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa tiettyä henkilöä koskeviksi. Henkilötiedoksi katsotaan myös merkinnät, jotka voidaan tunnistaa henkilön perheenjäseniä tai muuten samassa taloudessa eläviä koskeviksi. (HTL 1:3.1 § 1-kohta.)

Opinnäytetyötä varten on haastateltu asiakaspalvelusihteeri Eeva-Liisa Kuittista Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimiston asiakaspalvelusta sekä taloussihteeri Kirsti Palastetta maanmittauslaitoksen hallintopalvelukeskuksen perintätiimistä. Molemmilla on yli kolmenkymmenen vuoden kokemus työstään. Haastattelussa sihteereitä pyydettiin kertomaan, millaisissa tilanteissa käytännössä henkilötietoja käsitellään, kenelle henkilötietoja luovutetaan ja miten salassapitoon ja julkisuuteen liittyvää osaamista ylläpidetään.

2 VIRANOMAISEN TOIMINNAN JULKISUUS

2.1 Julkisuusperiaate

Vain lailla voidaan rajoittaa henkilön oikeutta saada tietoa viranomaisen asiakirjasta (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 2:12.2 §). Tätä perustuslakiin kirjattua julkisuusperiaatetta tarkennetaan laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta (jäljempänä julkisuuslaki), jonka mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, ellei toisin ole erikseen säädetty (JulKL 1:1.1 §). Julkisuusperiaate toteutuu käytännössä asian käsittelyn julkisuutena ja asiakirjajulkisuutena sekä tehokkaan tiedottamisen ja tiedon hallinnan avulla (Voutilainen 2012, 73). Julkisuusperiaate on keskeinen osa hyvää hallintoa ja sen tarkoituksena on mahdollistaa julkisen vallan ja varojen käytön valvontaa, lisätä kansalaisten luottamusta viranomaistoimintaan ja toteuttaa sananvapautta demokraattisessa yhteiskunnassa (Voutilainen 2012, 70-71). Viranomaistoiminnan ennakoitavuus, julkisuusperiaatteen perinteisin tehtävä, liittyy oikeusvarmuuden turvaamiseen. Viranomaisen toiminta on ennakoitavaa, kun toiminnasta ja viranomaisen päätöksistä on saatavissa riittävästi tietoa. Periaate edellyttää siis viranomaiselta toiminnan avoimuutta ja velvoittaa viranomaisen tiedottamaan toiminnastaan. Julkisuusperiaatteen kohdalla puhutaan usein viranomaisen asiakirjasta, mutta periaate kattaa kaiken viranomaisella olevan tiedon, olipa se tallennettu missä muodossa hyvänsä. (Mäenpää 2008, 5.)

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta on olemassa poikkeuksia. Viranomaisen asiakirjojen rajoittamaton julkisuus ei ole välttämätöntä, kun toiminta liittyy henkilön yksityiselämään tai viranomaisen sisäiseen toimintaan. (Voutilainen 2012, 73.) Tärkeimpiä julkisuutta rajoittavia perusoikeuksia ovat yksityiselämän, esimerkiksi henkilötietojen, suoja ja luottamuksellisen viestin suoja (Mäenpää 2008, 33-34). Perustuslain mukaan kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton (PL 2:10.1 §). Valtaosa viranomaiselle tulevista asiakirjoista saapuu kirjeessä tai muuten sinällään luottamuksellisen viestin tunnusmerkit täyttävällä tavalla. Tällaisia viestejä ei kuitenkaan yleensä pidetä perustuslaissa tarkoitetulla tavalla luottamuksellisina, vaan viestin sisältö ratkaisee arvioitaessa viestin julkisuutta ja salassapitoa. (Mäenpää 2008, 34.)

Tiedonsaantioikeudet on julkisuuslaissa jaettu kolmeen ryhmään: yleisöjulkisuus, asianosaisjulkisuus ja erityissäännöksen perusteella saatavat tiedot. Julkisuuslain 9.1 §:ssä on määritelty yleisöjulkisuus. Jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen julkisesta asiakirjasta. Säännös koskee siis kaikkia täysin julkisia viranomaisen asiakirjoja ja henkilöitä kansalaisuudesta riippumatta. Kyse on subjektiivisesta oikeudesta tietoon, jonka antamiseen viranomainen ei voi käyttää harkintaa. (Voutilainen 2012, 198.) Tietoja voi antaa harkinnanvaraisesti sellaisista asiakirjoista, jotka eivät vielä ole julkisia, huomioiden julkisuuslain säännökset tiedonsaannin edistämisestä ja hyvästä tiedonhallintatavasta (JulkL 3:9.2 §). Viranomaisen asiakirjan julkiseksi tulemisessa voidaan erottaa viranomaisen itse laatiman ja viranomaiselle toimitetun asiakirjan julkiseksi tuleminen. Viranomaisen laatima asiakirja tulee julkiseksi, kun kyseessä oleva asia on ratkaistu, allekirjoitettu tai sopimus on tehty tai asia on muuten käsitelty loppuun viranomaisessa (JulkL 2:6 §). Viranomaiselle toimitetut asiakirjat puolestaan tulevat julkiseksi, kun viranomainen on sen saanut (JulkL 2:7.1 §). Sellaiset asiakirjat, jotka on päätetty avata tietyinä ajankohtana, tulevat julkisiksi silloin, kun asiakirjat avataan. Tällaisia asiakirjoja voivat olla esimerkiksi julkista hankintaa koskevat osallistumishakemukset ja tarjoukset. (JulkL 2:7.2 §.)

Asianosaisjulkisuuden perusteella asianosaisille on turvattu laajemmat tiedonsaantioikeudet heitä koskevissa asioissa. Asianosaisella on oikeus saada tieto julkisen asiakirjan lisäksi myös sellaisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn (JulkL 3:11.1 §). Asianosaisjulkisuudella pyritään parantamaan asianosaisten oikeusturvaa, kun heidän asioitaan käsitellään tai on käsitelty viranomaisessa (Voutilainen 2012, 198). Asianosaisella tarkoitetaan julkisuuslaissa sitä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee – ensisijaisesti hakijaa tai valittajaa (JulkL 3:11.1 §). Oikeuden, edun tai velvollisuuden tulee kuitenkin koskea henkilöä välittömästi asianosaisaseman saamiseksi. Asiaan liittyvän intressin on oltava oikeudellinen henkilön kannalta. Välillisesti vaikuttava tosiasiallinen intressi esimerkiksi puolisoon liittyvässä asiassa ei siten tuo asianosaisasemaa. Jos samalla kertaa käsitellään useiden henkilöiden tietoja, asianosaisen tiedonsaantioikeus rajoittuu vain häntä itseään koskevien tietojen saamiseen. Tiedonsaantioikeus on rajoitettu vain sen viranomaisen asiakirjoihin ja siihen asiaan, jossa henkilö itse on asianosaisena. (Voutilainen 2012, 200-201.) Jokaisella on myös oikeus saada häntä itseään koskevasta asiakirjasta (JulkL 3:12 §). Asianosaisjulkisuutta sekä henkilöä itseään koskevaa tiedonsaantioikeutta rajoittaa erittäin tärkeä yksityinen tai yleinen etu, ja saman lainkohdan perusteella lapsen etua koskevat asiakirjat on rajattu asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle (JulkL 3:11.2 § 1-kohta). Erittäin tärkeä yleinen etu liittyy yleensä valtion

turvallisuuteen tai ulkopoliittisiin suhteisiin. Erittäin tärkeällä yksityisellä edulla tarkoitetaan yleensä yksityiselämän suojaa, yksilön turvallisuutta tai lapsen edun suojaamista. Tilanteessa, joissa asianosaisjulkisuuden kysymyksiä joudutaan ratkaisemaan, viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla itse tarpeelliset tiedot ja selvitykset. (Voutilainen 2012,0 204.) Tiedonsaantioikeutta on rajoitettu myös turvakieltilanteissa: asianosaisjulkisuus ei koske tilanteita, joissa henkilö- tai osoitetietojen antaminen vaarantaisi todistajan, asianomistajan, asianosaisen tai ilmoituksen tekijän turvallisuutta, etuja tai oikeuksia (JulkL 3:11.2 § 7-kohta).

2.2 Asiakirjajulkisuus

Asiakirja voi olla viranomaisen asiakirja tai muu asiakirja (Voutilainen 2012, 76). Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa, jonka on voinut laatia viranomaisen lisäksi asianosainen tai muu taho (JulkL 1:5.2 §). Asiakirjalla tarkoitetaan paitsi kirjallista tuotosta tai kuvaa, myös tiettyä kohdetta tai asiaa koskevaa muuta viestiä (JulkL 1:5.1 §). Asiakirjan määritelmässä ei oteta kantaa siihen, miten tai millaiselle välineelle asiakirja on tallennettu. Määritelmä kattaa mahdollisimman laajasti kaiken kirjallisessa muodossa olevan informaation, joka on jollain tavalla ymmärrettävässä muodossa. Asiakirjoja ovat perinteisten tekstiasiakirjojen lisäksi myös kuvat, kartat ja piirrookset. (Voutilainen 2012, 74.) Julkisuuslaissa tarkoitettuja asiakirjoja, joihin ei kuitenkaan sovelleta julkisuuslakia, ovat esimerkiksi viranomaisen palveluksessa olevan muistiinpanoja ratkaisun luonnoksia tai viranomaisen sisäistä koulutusta varten hankittuja asiakirjoja (Voutilainen 2012, 84). Maanmittauslaitoksessa viranomaisen asiakirjoja ovat esimerkiksi kirjaamisasiaan, kuten lainhuudatukseen liittyvät dokumentit. Lainhuutohakemuksen liitteenä voi olla saantokirjan, esimerkiksi kauppa- tai perinnönjakokirjan lisäksi kuitit maksetusta varainsiirtoverosta ja kauppahinnan maksamisesta tai muita kiinteistön omistuksen siirtymiseen liittyviä asiakirjoja (Maanmittauslaitos 2013, 2. Lainhuudon hakeminen).

Viranomainen voi antaa tiedot asiakirjan sisällöstä, kun pyyntö on riittävän yksilöity ja tarkka. Tiedon pyytäjän ei tarvitse perustella pyyntöään eikä selvittää henkilöllisyyttään muuta kuin sen selvittämiseksi, onko pyytäjällä oikeus saada tieto asiakirjan sisällöstä. Salassa pidettäviä tai muita vastaavia arkaluontoisia tietoja sisältäviä asiakirjoja pyydetessä on ilmoitettava tietojen

käyttötarkoitus ja muut tietojen saamiseen oikeuttavat seikat. (JulkL 4:13 §.) Asiakirjan keskeneräisyys rajoittaa kuitenkin julkisuutta, samoin esimerkiksi viranomaisen resurssien niukkuus voi joissain tilanteissa vaikuttaa julkisuuden toteutumiseen (Mäenpää 2008, 6).

Viranomaisen asiakirjan sisällöstä voidaan antaa tieto suullisesti, antamalla asiakirja nähtäväksi ja jäljennettäväksi tai antamalla siitä kopio tai tuloste (JulkL 4:16.1 §). Tietoja voidaan luovuttaa myös teknisen käyttöyhteyden, kuten internetissä olevan verkkopalvelun kautta. Viranomaisella on hyvän hallinnon periaatteisiin kirjattu velvollisuus edistää tiedonsaantia ja hyvää tiedonhallintatapaa (JulkL 5:17 §). Tätä ilmentää esimerkiksi julkisuuslain 21 §: viranomaisen voi tuottaa erilaisiin tarkoituksiin eri tietojärjestelmistä koottua tietokokonaisuuksia. Maanmittauslaitoksessa tällainen tietokokonaisuus voi olla esimerkiksi omistajatietoselvitys kartalla rajatulla alueella maanrakennusprojektia varten. Tilaaja saa kaikki rajatulla alueella voimassa olevien kiinteistöjen omistajatiedot. Jos kiinteistön omistaja on kuollut, selvitetään väestötietojärjestelmästä yksi oikeudenomistaja osoitetietoineen. Jos kiinteistön omistaa yritys, yhteystiedot tarkistetaan yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä. (Rekisteritietopalvelu 2012, 2.)

Julkisuusperiaatteella on demokratian ja hyvän hallinnon arvojen lisäksi myös liiketaloudellista arvoa. Viranomaiset keräävät, tuottavat ja jakavat valtavia määriä erilaista tietoa, joita voidaan arvioida kaupalliselta kannalta. (Mäenpää 2008, 8-9.) Yksi yhteiskuntamme perusrekistereistä, kiinteistörekisteri, on osa kiinteistötietojärjestelmää. Sen tietoja myydään Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelusta moniin erilaisiin tarkoituksiin. Esimerkiksi kauppahintarekisterin tietoja voidaan käyttää kiinteistön hintatason määrittämiseen tietyllä alueella. (Maanmittauslaitos. 2013. Kiinteistötiedot.)

Tietopalvelu on yksi Maanmittauslaitoksen ydinprosesseista perustoimitus-, kirjaamis-, maastotietotuotanto-, arviointi-, tilusjärjestely- ja säädöspäätösten rekisterien ylläpitoprosessien lisäksi. Maanmittauslaitoksen tietopalveluiden ensisijainen tarkoitus on mahdollistaa hallinnoimiensa tietovarastojen mahdollisimman laaja käyttö. (Tieto-prosessin käsikirja 2012, 1.) Maanmittauslaitos onkin avannut kaikki digitaaliset maastotietoaineistonsa vapaaseen ja ilmaiseen käyttöön. Lisäksi esimerkiksi kauppahintatilastot julkaistaan kahdesti vuodessa internetissä (Maanmittauslaitos. 2012. Kauppahintatilasto 2012:2, 6).

2.3 Julkisuusperiaatteen rajoituksia

Julkisuusolettamasta poikkeaminen edellyttää laintasoista nimenomaista säännöstä (Voutilainen 2012, 70). Pääsäännön mukaan jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta viranomaisen asiakirjasta (JulL 3:9.1 §). Tällä säännöksellä on pyritty lisäämään julkisuusperiaatteen toteutumista viranomaistoiminnassa (Pahlman 2010, 21). Asianosaisilla on lisäksi oikeus saada tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä (JulKL 3:11.1 §). Asianosaisjulkisuus on siten henkilön oikeutta, etua tai velvollisuutta koskevassa asiassa yleisön oikeutta laajempi (Pahlman 2010, 21). Asianosaisella on oikeus saada tieto sekä julkisista että ei-julkisista asiakirjoista, jotka liittyvät hänen asiansa käsittelyyn. Ero muiden kuin asianosaisten tiedonsaantioikeuteen näkyy käytännössä erityisesti salassa pidettävien ja esimerkiksi päätöksen valmisteluasiakirjojen kohdalla. Jos asiakirjan sisältö voi vaikuttaa asian käsittelyyn, asianosaisella on oikeus saada tieto asiakirjan sisällöstä ainakin tältä osin. (Mäenpää 2008, 141.)

Vaikka lähtökohtaisesti kaikki viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, on niiden julkisuutta rajoitettu kolmessa tilanteessa. Asiakirja ei ole julkinen, jos se ei ole laissa määritelty viranomaisen asiakirja, sillä silloin asiakirjaan ei sovelleta julkisuuslakia. Asiakirjan julkisuutta voi koskea rajoite, joka poistuu tietyn viranomaisen toiminnon perusteella. (Voutilainen 2012, 143.) Tällainen rajoite voi olla esimerkiksi julkista hankintaa koskevassa tarjouksessa. Rajoitus poistuu, kun sopimus toimittajan kanssa on tehty. (JulKL 2:7.2 §.) Asiakirjan julkisuutta voidaan rajoittaa myös salassapitosäännöksiin (Voutilainen 2012, 143).

Salassa pidettävistä asiakirjoista tai niiden sisällöstä saa antaa tietoja vain laissa määrätyn edellytyksin. Osittain salassa pidettävistä aineistoista voidaan antaa vain julkiset tiedot. (JulKL 3:10 §.) Julkisuuslain 6:24 §:ssä on lueteltu asiakirjan sisältöön liittyvät perustelut salassapidolle, joilla suojataan yksityistä tai yleistä intressiä. Salassapidettäviä asiakirjoja ovat siten esimerkiksi rikoksen tutkintaa ja ehkäisyä varten laaditut asiakirjat ja Suomen valtion ulkopolitiikkaan ja turvallisuuteen liittyvät asiakirjat. Salassa on pidettävä muun muassa myös poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullilaitoksen taktisia ja teknisiä tietoja sisältävät asiakirjat sekä erilaiset turvajärjestelyjä koskevat asiakirjat, jos niissä olevat tiedot saattavat uhata valtion, henkilön, yhteisön tai toimivan järjestelmän suojeltuja oikeushyviä. (JulKL 6:24.1 §.) Julkisuuslain 32-kohtaisen salassapitosäännöksen lisäksi salassapidosta voi olla säännöksiä myös muussa laissa.

Salassapito voi perustua myös vaitiolovelvollisuuteen tai viranomaisen määräykseen. (Mäenpää 2008, 284-285.) Salassapito on poikkeus pääsäännöstä ja salassapitolainsäädännön tulee olla täsmällistä ja nimenomaista. Laissa on oltava selkeästi ilmaistu, mitkä tiedot on salassa pidettäviä. Kaiken kaikkiaan salassapitosäännöksiä on tulkittava suppeasti. (Voutilainen 2012, 143-144.)

Julkisuusperiaatteen vastakohtana voidaan pitää perustuslain 10 §:ssä jokaiselle taattua yksityiselämän suojaa. Tämän perusoikeuden turvaamiseksi yksityiselämää koskevat tiedot on yleensä säädetty salassa pidettäviksi. Yksityiselämän suojaa ei kuitenkaan ole tarkemmin määritelty perustuslaissa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöjen mukaan esimerkiksi henkilökohtaisen identiteetin suoja ja henkilötiedot kuuluvat yksityiselämän suojaan. (Mäenpää 2008, 33.) Henkilötietolaissa (523/1999) säädetään yksityiselämän ja yksityisyyden suojasta tarkemmin. Lain tarkoituksena on paitsi toteuttaa yksityiselämän suojaa, myös edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä. (HTL 1:1 §.) Henkilötietolakia sovelletaan, kun henkilötiedot muodostavat henkilörekisterin (HTL 1:2 §). Siten esimerkiksi rajatulta alueelta tehty kiinteistöjen omistajatietoselvitys voi muodostaa henkilörekisterin ja henkilötietolakiin kirjatut tietojen käsittelyä koskevat periaatteet on huomioitava. Tällaisen henkilörekisterin vastaanottajan on huolehdittava henkilötietojen käsittelyssä hyvästä tietojenkäsittelytavasta ja huolellisuudesta ja henkilötietojen käsittelyn on oltava asiallisesti perusteltua (HTL 2:5-7 §:t). Henkilötietolaki ei kuitenkaan rajoita yksityishenkilön oikeutta saada tietoja julkisista asiakirjoista nähtäväksi tai jäljennettäväksi (Ahvenainen & Rätty 1999, 25). Pääsäännön mukaan viranomaisen henkilörekisteristä saa myös antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen (JulkL 4:16.1 §). Henkilötietoja ei kuitenkaan saa käyttää suoramarkkinointiin tai mielipide- ja markkinointitutkimuksiin ilman rekisteröidyn nimenomaista suostumusta (JulkL 4:16.3 §).

Vaikka asiakirjajulkisuus on pääperiaate, yksityiselämän, liikesalaisuuksien ja henkilökohtainen turvallisuus on pyritty suojaamaan julkisuuslaissa. (Mäenpää 2008, 37.) Julkisuuslain kuudenteen lukuun on kirjattu säännökset salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta. Salassapitovelvoite koostuu asiakirjasalaisuudesta, vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta (Voutilainen 2012, 149). Asiakirjasalaisuus tarkoittaa, että salassa pidettäväksi määrättyä asiakirjaa tai sen kopiota ei saa näyttää eikä luovuttaa sivulliselle millään tavoin (JulkL 6:22.2 §). Viranomaisessa työskentelevä ei saa paljastaa salassa pidettävää tietoa ulkopuoliselle eikä tällaisia tietoja saa käyttää omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi

senkään jälkeen, kun tehtävän hoitaminen viranomaisessa tai sen lukuun on päättynyt. (JulkL 6:23.1 ja 3 §:t). Lain soveltaminen edellyttääkin käytännössä tapauskohtaista intressien vertailua ja tasapainottamista. Julkisuusperiaatteen rajoituksia on sovellettava perusoikeusmyönteisesti; jos rajoituksia voidaan toteuttaa useilla tavoilla, on valittava julkisuutta vähiten rajoittava tapa. (Mäenpää 2008, 37.)

Jokaisella on oikeus saada tietoja paitsi julkisesta asiakirjasta, myös itseään koskevista asiakirjoista tietyin rajoituksin. Tällaisia rajoituksia voi olla keskeneräisissä esitutkimateriaaleissa, oikeudenkäyntiaineistossa ja muissa vastaavissa tilanteissa, joissa tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää etua. (JulkL 3:11.1 ja 2 §:t.) Ratkaistaessa sitä, onko tiedon luovuttamista eri tilanteissa rajoitettava, on viranomaisen päätöstä tehdessään velvollisuus harkita paitsi salassapitointressiä ja suojattavia etuja, myös asianosaisten tiedonsaantioikeutta (Ahvenainen & Rätty 1999, 79). Asiakirjajulkisuuden rajoittamisen on oltava hyväksyttävällä syyllä perusteltua (Mäenpää 2008, 44). Vaikka julkisuuslain salassapitosäännökset suojaavatkin muun muassa yksityiselämää, suojaa ei ole laajennettu niin, että se kokonaan estäisi tiedonsaannin asianmukaisiin tarkoituksiin. Asiakirjajulkisuutta voidaan siten pitää yksityiselämän suojan rajoitusperusteena. (Mäenpää 2008, 36.)

Henkilöllä on oikeus myös kieltää rekisterinpitäjää luovuttamasta tietojan suoramarkkinointiin, markkina- ja mielipidetutkimukseen, henkilömatrikkeliin tai muuhun vastaavaan tarkoitukseen (HTL 6:30 §). Maanmittauslaitoksesta näihin tarkoituksiin myydään henkilötietoja ainoastaan kiinteistöjen kauppahintarekisteristä. Kauppatietojen kirjaamisvaiheessa luovutuksensaajalta on pyydetty erikseen suostumus tietojen luovuttamiseen; ilman tätä suostumusta tietoja ei myydä. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 5.)

3 HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY, LUOVUTTAMINEN JA SALASSAPITO

Henkilötietolaissa on säännökset henkilötietojen käsittelyyn liittyen. Henkilötietolaki on yleislaki, jota täydentävät asiakohdaiset erityislait, kuten esimerkiksi luottotietolaki 11.5.2007/527 (Vanto 2011, 19). Henkilötietoja ovat kaikenlaiset luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan taikka elinolosuhteitaan kuvaavat merkinnät, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään koskeviksi (HTL 1:3.1 § 1-kohta). Henkilötietolaissa ei eritellä sitä, onko henkilötietojen käsittelijä yksityinen henkilö, yhteisö vai viranomainen; kyseisen lain ulkopuolelle on kuitenkin rajattu henkilökohtaisiin tarkoituksiin koottu henkilörekisteri. (HTL 2 §; Ahvenainen & Rätty 1999, 24.) Henkilötietolain tarkoituksena on paitsi toteuttaa yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia, kun käsitellään henkilötietoja, myös edistää hyvän henkilötietojen käsittelytavan kehittämistä ja noudattamista (HTL 1:1 §). Henkilötietolailla pyritään turvaamaan myös se, ettei yksityisyyden suojaa koskevia perusoikeuksia rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta (Voutilainen 2012, 254).

Kun henkilöiden tietoja kerätään samaa käyttötarkoitusta varten niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot on helposti yksilöitävissä, muodostuu henkilörekisteri. Laissa ei oteta kantaa siihen, käsitelläänkö kyseistä tietojoukkoa automaattisen tietojenkäsittelyn avulla vai onko tiedot tallennettu kortistoon tai vastaavaan luetteloon. (HTL 1:3.1 § 3-kohta.) Olennaista on kuitenkin se, että yksittäisiin henkilötietoihin pääsee helposti käsiksi. Esimerkiksi yrityksen asiakkaalleen laatimat muistiot, vaikka ne sisältävätkin henkilötietoja, eivät muodosta laissa tarkoitettua henkilörekisteriä ellei niitä tallenneta järjestelmään, jossa muistioista voidaan hakea tietoa niissä olevien henkilötietojen perusteella. Ero määrää käytännössä sen, onko henkilötietolain vaatimuksia noudatettava ja onko joka rekisteristä laadittava oma rekisteriselosteensa. (Vanto 2011, 29-30.)

3.1 Henkilötietojen käsittely

Henkilötietolain toiseen lukuun on kirjattu henkilötietojen käsittelyä koskevat yleiset periaatteet. *Huolellisuusperiaatteen* mukaan rekisterinpitäjän tulee käsitellä henkilötietoja laillisesti, huolellisesti ja hyvää tietojenkäsittelytapaa noudattaen. Huolellisuusvelvoite ulottuu myös

esimerkiksi rekisterinpitäjän lukuun toimivan tietohallintopalvelun tarjoajaan. (HTL 2:5 §.) Huolellisuusvelvoite on koko henkilötietolain yleisvelvoite, ja sen yksi ilmentymä on hyvä tietojenkäsittelytapa (Vanto 2011, 39). Hyvällä tietojenkäsittelytavalla tarkoitetaan rekisterinpitäjän velvollisuutta huolehtia hyvän tietojenkäsittelyn toteutumisesta henkilötietojen käytössä (Tietosuojavaltuutetun toimisto a). *Suunnitteluperiaate* edellyttää, että henkilötietojen käsittelytarkoitus sekä henkilötietojen keräämis- ja luovutusperusteet on määriteltävä ennen henkilötietojen keräämistä. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on määriteltävä niin, että siitä selviää, millaisten tehtävien hoitamiseksi henkilötietoja käsitellään. (HTL2:6 §.) Henkilötietojen käsittely tulee voida perustella rekisterinpitäjän toiminnan kannalta. Siten toimintaan liittymätön tai muuten tarpeeton henkilötietojen käsittely on lain vastaista. Suunnitteluvelvoite edellyttääkin toiminnan kokonaisvaltaista arviointia siitä, onko henkilötietojen käsittely tarpeellista toiminnassa. (Vanto 2011, 41.) *Käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate* vielä tarkentaa suunnitteluvelvoitetta: henkilötietojen käsittely on sallittua vain tavalla, joka ei ole ristiriidassa ennalta määritellyn tarkoituksen kanssa (HTL 2:7 §). Toisin sanoen kerättyjä henkilötietoja ei saa käyttää muuhun, kuin rekisterisuunnitelmassa määriteltyyn tarkoitukseen (Tietosuojavaltuutetun toimisto b).

Henkilötietojen käsittely ilman henkilötietolain tarkoittamia käsittelyn yleisiä edellytyksiä on kiellettyä (Vanto 2011, 4). Yleiset edellytykset on kirjattu henkilötietolain 2:8 §:n. Henkilötietoja saa käsitellä ainoastaan rekisteröidyn suostumuksella, hänen toimeksiannostaan tai sellaisen sopimuksen täytäntöönpanemiseksi, jossa rekisteröity on osallisena (HTL 2:8.1 § 1- ja 2-kohdat). Suostumuksen on oltava rekisteröidyn selkeästi antama tahdonilmaus ja rekisteröidyn on tiedettävä suostumuksensa laajuus. Kun henkilötietoja käsitellään sopimuksen täytäntöönpanemiseksi, on tiedot kerättävä henkilöltä itseltään tai, jos tiedot hankitaan muualta, rekisteröityä on informoitava asiasta. (Voutilainen 2012, 278-279.) Henkilötietoja voidaan yksittäistapauksessa käsitellä, jos käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun turvaamiseksi (HTL 2:8.1 § 3-kohta). Tällainen tilanne voi tulla esimerkiksi onnettomuustilanteessa, kun henkilön hengen tai terveyden pelastaminen edellyttää hänen henkilötietojensa käsittelyä (Vanto 2011, 46). Henkilötietojen käsittelyn itsemääräämisoikeudesta voidaan poiketa lain nojalla esimerkiksi viranomaistehtävien suorittamista varten tai jos rekisteröidyllä on asiallinen yhteys rekisterinpitäjän toimintaan (HTL 2:8.1 § 4- ja 5- kohdat). Henkilötietojen käsittely ei siis voi perustua asetukseen tai asetuksen nojalla määrättyyn tehtävään vaan sen on perustuttava lakiin (HE 96/1998 Yksityiskohtaiset perustelut 1/2 vp). Asiallinen yhteys syntyy asiakas- tai palvelusuhteen tai jäsenyyden myötä. Tällöin henkilötiedot

kerätään rekisteröidyltä itseltään, jolloin rekisteröity antaa tietojen käsittelylle hiljaisen suostumuksensa. Henkilötietojen käsittely on sallittua rekisterinpitäjän intressien toteuttamiseksi, esimerkiksi asiakassuhteessa saatavan perimiseksi. (Voutilainen 2012, 279.) Asiakkaiden ja työntekijöiden henkilötietoja saa käsitellä konsernin tai muun taloudellisen yhteenliittymän sisällä, kunhan ainakin yhdellä konserniyhtiöllä on asiallinen yhteys rekisteröityyn (HTL 2:8.1 § 6-kohta ja Vanto 2011, 49). Edelleen henkilötietoja voidaan käsitellä, jos käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän toimeksiannosta tapahtuvaa maksupalvelua, tietojenkäsittelyä tai vastaavaa tehtävää varten (HTL 2:6.1 § 7-kohta). Toimeksiannon saajan oikeus käsitellä henkilötietoja perustuu tällöin rekisterinpitäjän oikeuteen. Tyypillinen esimerkki tästä on yrityksen alihankintana ostamat tilitoimistopalvelut. (Voutilainen 2012, 280.) Henkilötietojen käsittely on luvallista myös silloin, kun kysymys on henkilön asemaa, tehtäviä ja niiden hoitoa julkisyhteisössä tai elinkeinoelämässä kuvaavista yleisesti saatavilla olevista rekistereistä ja saatuja tietoja käsitellään rekisterinpitäjän tai tiedot saavan oikeuksien ja etujen turvaamiseksi (HTL 2:8.1 § 1 8-kohta). Yleisesti saatavilla olevia tietoja ovat esimerkiksi liiketoimintakieltorekisteriin ja kaupparekisteriin tallennetut tiedot (Vanto 2011, 50). Henkilötietojen käsittelyyn voi hakea tietosuojalautakunnalta erikseen luvan (HTL 2:8.1 § 9-kohta). Lupa voidaan myöntää, jos käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi muuten kuin yksittäistapauksessa, yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai julkisen vallan käyttämiseksi. Lupa voidaan myöntää myös tietoihin oikeutetun edun toteuttamiseksi, kun tietojen käsittely ei vaaranna henkilön yksityisyyden suojaa. Lupa voidaan antaa määräajaksi tai toistaiseksi. (HTL 9:43.1 ja 3 §:t.) Käytännössä tämä lainkohta tulee varsin harvoin kysymykseen: vuoden 2011 loppuun mennessä tietosuojalautakunta on käsitellyt käsittelylupahakemuksia hieman yli 30 kappaletta (Voutilainen 2012, 281).

Tietojen laatua koskevat periaatteet on kirjattu tarpeellisuus- ja virheettömyysvaatimuksiin. Käsiteltävien henkilötietojen on oltava ennalta määritellyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia. (HTL 2:9.1 §.) Esimerkiksi jos henkilötietoja kerätään tavarantoimittamiseksi tilaajalle, tarpeellisia tietoja ovat nimi-, osoite- ja puhelinnumerotiedot, mutta henkilön syntymäaika tai kotitalouden bruttotulot eivät. Kun henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on toteutettu eivätkä tiedot ole enää tarpeellisia, ne tulisi poistaa rekisteristä tarpeettomina. (Vanto 2011, 53.) Virheettömyysvaatimuksen mukaan rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, ettei virheellisiä, epätäydellisiä tai vanhentuneita henkilötietoja käsitellä, huomioiden henkilötietojen käsittelyn tarkoitus ja merkitys rekisteröidyn yksityisyyden suojalle (HTL 2:9.2 §). Rekisterinpitäjän

velvollisuutta arvioitaessa on otettava huomioon tietojen käyttötarkoitus. Käsiteltäessä henkilötietoja tutkimus- tai tilastotarkoituksissa virheettömyysvelvoite ei edellytä yhtä laajoja toimia kuin, jos kysymys on yksityistä henkilöä koskevasta päätöksenteosta. (HE 96/1998 vp.)

Rekisterinpitäjän on laadittava henkilörekisteristä rekisteriseloste, josta ilmenee rekisterinpitäjän tai edustajan nimi ja yhteystiedot, henkilötietojen käsittelyn tarkoitus, kuvaus rekisteröityjen ryhmästä ja näihin liittyvistä tiedoista. Rekisteriselosteesta on käytävä lisäksi ilmi, mihin tietoja säännönmukaisesti luovutetaan sekä se, siirretäänkö tietoja Euroopan unionin tai talousalueen ulkopuolelle. Rekisteriselosteessa on lisäksi oltava kuvaus rekisterin suojauksen periaatteista. Seloste on pidettävä jokaisen saatavilla, ellei sen salassapito ole välttämätöntä esimerkiksi valtion turvallisuuden, rikosten ehkäisemisen tai julkiseen talouteen liittyvän valvontatehtävän vuoksi. (HTL 2:10 §.) Rekisteriseloste on oltava yleisesti saatavilla esimerkiksi rekisterinpitäjän verkkopalvelussa. Rekisteriselosteen laatimis- ja julkaisuvelvoite edustaakin henkilötietolain avoimuuden periaatetta. (Tietosuojavaltuutetun toimisto b.)

3.2 Arkaluonteiset henkilötiedot ja henkilötunnus

Arkaluonteisten tietojen käsittelystä on säännökset erikseen henkilötietolain kolmannessa luvussa. Arkaluonteisten henkilötietojen on katsottu laissa tarvitsevan erillistä sääntelyä yksilön yksityisyyden suojan turvaamiseksi. (Voutilainen 2012, 294.) Arkaluonteisia ovat henkilötiedot, jotka kuvaavat rotua tai etnistä alkuperää; poliittista, yhteiskunnallista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista; rikollista tekoa ja sen seuraamusta; henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä; henkilön seksuaalista suuntautumista taikka henkilön sosiaalihuollon asiakkuuteen liittyviä asioita (HTL 3:11 §). Arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä rajaa myös henkilötietolain 33 §, jossa säädetään vaitiolovelvollisuudesta. Henkilörekisteristä saatuja toisen henkilön tietoja, kuten tietoja henkilön taloudellisesta tilanteesta, ei saa ilmaista sivullisille (HTL 7:33 §). Lisäksi erityislainsäädännössä, kuten julkisuuslaissa, on säädetty erikseen arkaluonteisten henkilötietojen salassapidosta. Arkaluonteisia henkilötietoja saa käsitellä vain laissa määritellyin poikkeuksin, ja silloinkin käsittelyn on oltava perusteltua ja rajauduttava vain välttämättömien henkilötietojen käsittelyyn. (Voutilainen 2012, 294.) Poikkeukset arkaluonteisten tietojen käsittelykiellosta on lueteltu henkilötietolain 12 §:ssä. Lähtökohtaisesti arkaluonteisia tietoja saa

käsitellä vain rekisteröidyn nimenomaisella suostumuksella, elintärkeän edun suojaamiseksi takka sairauden tai vamman hoidon järjestämiseksi. Poliittisen, uskonnollisen tai vastaavan tiedon käsittely on sallittua, jos rekisteröity on sen itse saattanut julkiseksi. Sallittua on myös tietojen käsittely, kun siitä on säädetty laissa. (HTL 3:12.1 §.) Arkaluonteiset tiedot on poistettava rekisteristä välittömästi, kun käsittelylle ei ole enää laillista perustetta. Perustetta ja käsittelyn tarvetta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, ellei laista muuta johdu. (HTL 3:12.2 §.)

Henkilötunnusta saa käsitellä vain rekisteröidyn yksiselitteisellä suostumuksella tai lain nimenomaisella määräyksellä. Henkilötunnusta saa käsitellä myös tilanteissa, joissa henkilön yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi, rekisteröidyn tai rekisterinpitäjän oikeuksien tai velvollisuuksien toteuttamiseksi taikka historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten. (HTL 3:13.1 §.) On huomattava, että henkilötunnusta ei saa käsitellä, ellei rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen ole tärkeää laissa määrätyn tehtävän suorittamiseksi. Siten esimerkiksi laissa säädetyn tehtävän helpompi tai nopeampi suorittaminen henkilötunnuksen avulla ei oikeuta henkilötunnuksen käsittelyä. (HE 96/1998 vp.) Henkilötunnusta saa käsitellä luottolaitos-, vakuutus-, vuokraus- ja lainaustoiminnassa, saatavan perinnässä, sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä virka-, työ- tai muiden palvelussuhteiden etuja koskevissa asioissa (HTL 3:13.2 §). Henkilötunnuksen saa luovuttaa osoitetietojen päivittämiseksi tai moninkertaisten postilähetysten välttämiseksi, jos henkilötunnus on jo valmiiksi luovutuksensaajan käytettävissä (HTL 3:13.3 §). Henkilötunnusta ei kuitenkaan saa merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella laadittuihin asiakirjoihin (HTL 3:13.4 §). Henkilötunnuksia ei siis saa merkitä esimerkiksi postilähetyksiin tai kiertäviin työvuoro- ja lomalistoihin (HE 96/1998 vp). Vaikka henkilötunnusta ei ole säädetty yleisesti salassa pidettäväksi tiedoksi, on sen käsittelylle oltava aina peruste (Voutilainen 2012, 186).

Arkaluontoisia henkilön taloudelliseen tilaan liittyviä henkilötietoja käsitellään maanmittauslaitoksessa asiakaspalvelun lisäksi myös esimerkiksi laskujen perinnässä. Perintätoimessa henkilötietojen salassapito on perusoletus ja siitä poikkeamiseen on oltava perusteltu syy. Perintäyksikkö huolehtii valtakunnallisesti maanmittaustoimitusten, kirjaamisasioiden ja asiakaspalvelun tuottamien laskujen perinnästä, jos velallinen ei maksa laskuaan eräpäivään mennessä. Velallisen osoitetiedot tarkistetaan väestötietojärjestelmästä useimmiten nimen perusteella, mutta myös henkilötunnuksen perusteella, jos sellainen on käytettävissä. Henkilötunnus on yleensä tiedossa esimerkiksi kiinteistötoimitusmaksuissa.

Henkilötunnusta ei kuitenkaan tallenneta reskontraan. Perintäasioissa asiakkaisiin otetaan yhteyttä puhelimitse tai kirjeellä, lisäksi laskujen maksamiseen ja perintään liittyviä asioita varten maanmittauslaitoksessa on oma puhelinpalvelu. Puhelinpalvelussa velalliselta voidaan tarkistaa osoitetiedot, mutta henkilötunnusta ei kysytä. Henkilötietoja ei perintäasioiden yhteydessä useinkaan tiedustella samalla tavoin kuin maanmittaustoimistojen asiakaspalveluissa, tiedustelut koskevat lähinnä omia velkoja ja niiden maksuaikatauluja. Velallisen henkilötunnus ja muut henkilötiedot luovutetaan edelleen vain toiselle viranomaiselle, käytännössä ulosottoviranomaiselle tai haastehakemuksessa käräjäoikeudelle. Ulosottohakemukseen yksilöidään velallinen nimenomaan henkilötunnuksella. Kun ulosotosta aikanaan lähetetään maanmittauslaitoksen perintään ulosottoasiaan liittyviä posteja, kuten raha- ja estetilystositteita, niistä peitetään henkilötunnus ennen jatkolähetystä hallintopalvelukeskukseen. Turvakiellossa olevia asiakkaita varten on kokonaan oma ohjeistuksensa. Laskun käsittelylle ja perintätoimelle on määritelty oma prosessinsa ja siihen on määrätty tietyt henkilöt maanmittauslaitoksessa. Laskujen perintää hoitavan henkilöstön tietotaitoa ylläpidetään jatkuvalla tiedottamisella ja koulutuksella tarpeen mukaan. (Palaste 7.5.2012, haastattelu.)

3.3 Henkilötietojen käsittely erityisiä tarkoituksia varten

Vaikka henkilötietolain 8 §:n yleiset edellytykset henkilötietojen käsittelylle puuttuisivat, henkilötietoja voidaan käsitellä laissa määritellyissä erityistilanteissa (Voutilainen 2012, 281). Erityiset käyttötarkoitukset ovat historiallinen tai tieteellinen tutkimus, tilastointi, viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävät, henkilömatrikkelin laatiminen, sukututkimus sekä suoramarkkinointi ja sitä vastaavat osoitteelliset lähetykset (HTL 4:14-19 §:t). Tutkimuksessakin tulisi ensisijaisesti saada rekisteröidyn suostumus henkilötietojen keräämiselle (Voutilainen 2012, 282). Jos tutkimusta ei voi suorittaa ilman yksilöintiä tai suostumusta ei ole mahdollista hankkia tietojen määrän, iän tai vastaavan syyn vuoksi, henkilötietoja saa kuitenkin käsitellä. Tällöin henkilörekisterin käytön on perustuttava tutkimussuunnitelmaan ja siinä olevia tietoja käytetään ja luovutetaan vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta varten niin, että yksittäistä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille. Lisäksi edellytetään, että henkilörekisteri hävitetään tai muutetaan sellaiseen muotoon, ettei tiedon kohde ole enää tunnistettavissa, kun tiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.

(HTL 4:14.1 §.) Henkilötietojen käsittely on luvallista rekisterinpitäjän toimialaan kuuluvia tilastointeja varten, kun tilastoa ei voi tuottaa ilman henkilötietoja ja tilastorekisteristä ei luovuteta tietoja siten, että tietty henkilö on niistä tunnistettavissa, ellei tietoja luovuteta julkiseen tilastoon (HTL 4:15 §). Viranomainen voi suunnittelu- ja selvitystehtävää varten kerätä ja tallentaa henkilötietoja noudattaen soveltuvin osin tutkimuksesta annettuja säädöksiä (HTL 4:16 §). Selvitystehtävä voi liittyä sellaiseen uuteen ilmiöön, johon liittyvien tehtävien hoitoa ei ole vielä säädetty lailla minkään viranomaisen hoidettavaksi, jolloin henkilötietoja ei voida kerätä henkilötietolain 8:1 § 4-kohdan perusteella (HE 96/1998 vp). Henkilömatrikkelia varten saa kerätä ja tallettaa rekisteröidystä ja tämän puolisosta, lapsista ja vanhemmista tarvittavat yksilöintitiedot, jollei rekisteröity ole kieltänyt itseään koskevien tietojen keräämistä ja tallentamista (HTL 4:17.1 §). Lainsäätäjä on pitänyt tarpeellisina tietoina henkilön nimeä, syntymäaikaa ja -paikkaa, vihkimisaikaa, kuolinaikaa ja -paikkaa sekä arvoa tai ammattia. Lain esitöiden mukaan myös henkilön yhteystietojen sekä rekisteröityjä yhdistävän tiedon, kuten esimerkiksi ammatin tai koulutustietojen kerääminen, on sallittua. (HE 96/1998 vp.) Myös sukututkimusta varten tarpeelliset henkilö- ja yhteystiedot saa kerätä ja tallettaa, ellei rekisteröity ole kieltänyt itseään koskevien tietojen keräämistä ja tallentamista (HTL 4:18.1 §).

Kuten henkilömatrikkelia ja sukututkimusta varten, myös suoramainontaan ja -markkinointiin, etämyyntiin sekä mielipide-, markkina- tai muuhun vastaavaan tutkimukseen on luvallista kerätä ja tallettaa henkilötietoja, jos rekisteröity ei ole kieltänyt tällaisten tietojen keräämistä ja tallentamista. Edellytys tietojen keräämis- ja tallentamislualle on henkilörekisterin käyttö ennalta yksilöityyn ja lyhytaikaiseen markkinointitoimeen. Rekisterin tietosisältö ei saa vaarantaa henkilön yksityisyyden suojaa. Henkilörekisterissä saa olla tiedot vain rekisteröidyn nimestä, arvosta tai ammatista, iästä, sukupuolesta ja äidinkielestä sekä yksi häneen liitettävä tunnistetieto ja yhteystiedot. Henkilörekisteri voi sisältää myös tietoja, jotka koskevat rekisteröidyn tehtäviä ja asemaa elinkeinoelämässä tai julkisessa tehtävässä ja sitä käytetään kyseisiin työtehtäviin liittyvän informaation lähettämiseen. (HTL 4:19.1 §.) Edellä kuvattua tarkoitusta varten tietoja saa myös luovuttaa henkilörekisteristä, jollei rekisteröity ole kieltänyt tiedon luovuttamista (HTL 4:19.2 §). Rekisteröidyn on myös oltava tietoinen tällaisista tietojen luovutuksista. Jos siis on mahdollista, että henkilörekisteristä tullaan luovuttamaan tietoja suoramarkkinointia ja muita osoitteellisia postilähetyksiä varten, tietojen rekisteröinnin yhteydessä asiasta on informoitava rekisteröityä ja tiedusteltava kielto-oikeuden käyttämistä. (Voutilainen 2012, 292.) Käytännössä rekisteröidyllä on käytössään useita keinoja kieltää tietojen kerääminen, tallentaminen ja

luovuttaminen. Rekisteröity voi kieltää yksittäisiä yrityksiä lähettämästä suoramarkkinointia omaan osoitteeseen ja omien tietojen luovuttamisen väestötietojärjestelmästä voi estää esimerkiksi täyttämällä Väestörekisterikeskuksen internet- palvelussa yhteystietojen luovutuskieltolomakkeen. Myös Asiakkuusmarkkinointiliiton jäsenyritykset ovat sitoutuneet noudattamaan osoitteellisen suoramainonnan rajoituspalvelun rekisteriä. (Vanto 2011, 82-83.)

4 MAKSUTONTA NEUVONTAA VAI MAKSULLISTA PALVELUA

Perustuslain 12.2 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta. Demokraattisessa oikeusvaltiossa tämä tarkoittaa sitä, että julkisuuden perusmuotojen toteuttaminen on lähtökohtaisesti ilmaista. Julkisuusperiaatteen vähimmäissisällön toteuttamisen edellyttämä tietojen luovuttamista koskeva maksuttomuus on määritelty julkisuuslain 34 §:ssä. (Mäenpää 2009, 229.) Valtion maksuperustelaissa (150/1992) on säädetty maksullisuuden ja maksujen suuruuden yleiset perusteet. Tämän lain mukaan viranomaisen suoritteiden eli viranomaisen vastaanottajan toimenpiteestä, tilauksesta tai hakemuksesta tuottamien tavaroiden, palveluiden, päätösten sekä käyttö- ja muiden oikeuksien väliaikaisen luovuttamisen tulee olla maksullista, ellei maksuttomuudelle ole perusteltua syytä (Maksuperustel 2:4 §).

4.1 Maksuton viranomaisneuvonta

Julkisuuslain mukaan tiedon luovuttaminen on maksutonta, kun asiakirja on julkinen (JulkL 3:9.1 §) tai tieto luovutetaan asianosaiselle (JulkL 3:11.1 §). Asiakirjan tiedot on siten luovutettava maksutta suullisesti tai antamalla asiakirja nähtäväksi tai jäljennettäväksi viranomaisen luona. Samoin maksutta lähetetään sähköpostitse julkinen sähköisesti talletettu asiakirja tiedon pyytäjälle ja sähköisesti talletettu ei-julkinen asiakirja asianosaiselle. Tiedon luovuttaminen on maksutonta myös silloin, kun pyydetyn asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen neuvonta-kuulemis- tai tiedotusveloitteen piiriin. (JulkL 8:34.1 §.) Tiedon hakemisesta aiheutuneet kustannukset saadaan kuitenkin periä, samoin kustannukset asiakirjan kopiosta tai tulosteesta. Maksujen euromäärät on julkaistava yleisessä tietoverkossa. (JulkL 8:34.2 ja 5 §:t.) Maksun suuruutta päätettäessä lakiperustana on valtion maksuperustelaki (150/1992) tai kunnan päätös (Mäenpää 2008, 230). Maksutonta on kuitenkin viranomaisen neuvonta, ohjeiden ja opastuksen antaminen sekä tiedottaminen, jos näistä aiheutuvat kustannukset ovat vähäisiä (Maksuperustel 2:5 § 3-kohta).

On myös huomioitava, että henkilötietolain 26 §:n mukaan jokaisella on oikeus kerran vuodessa maksutta saada tietää, mitä tietoja henkilökisteriin on hänestä talletettu tai se, ettei hänestä ole rekisterissä tietoja. Saman lainkohdan mukaan rekisterinpitäjän on ilmoitettava, mistä rekisterissä

oleva tieto on peräisin ja se, mihin rekisterin tietoja käytetään ja säännönmukaisesti luovutetaan. (HTL 6:26.1 ja 3 §:t.) Asiakirja- ja asianosaisjulkisuus koskee ainoastaan sellaisia asiakirjoja, jotka liittyvät hallintoasian käsittelyyn; rekisteröidyn tarkastusoikeus täydentää oikeudellista tietojensaantia koskevaa lainsäädäntöä (Wallin & Konstari 2000, 267). Henkilötietojen tarkastusta haluavan on esitettävä yksilöity pyyntö henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona tai kirjallisesti itse allekirjoitetulla kirjeellä taikka vastaavalla tavalla varmennetulla asiakirjalla (HTL 6:28.1 §).

Maanmittauslaitoksen hallinnoimien kiinteistötietojärjestelmään tallennettujen tietojen luovuttamisesta säädetään laissa kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta (453/2002). Sen mukaan maanmittauslaitoksen on järjestettävä jokaiselle mahdollisuus saada maksutta luettavakseen kiinteistötietojärjestelmässä olevat tiedot ja tehdä niistä muistiinpanoja maanmittaustoimistossa (L kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 6.1 §). Maksutta asiakas saa kiinteistö- ja kirjaamistiedot enintään kymmenestä kiinteistöstä, kun asiakas kirjaa ne itse muistiin maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa. Kameraa tietojen tallentamiseen ei saa käyttää. Muistiin saa kirjata kiinteistön omistajan nimi- ja osoitetiedot, mutta ei henkilötunnusta. Puhelinpalvelussa voidaan maksutta luovuttaa kuitenkin vain yhden kiinteistön omistaja- ja osoitetiedot. (Rekisteritietopalvelu 2012, 3.) Myös kiinteistötietojärjestelmää ylläpitävät viranomaiset saavat teknisellä käyttöyhteydellä tietoja kiinteistötietojärjestelmästä viranomaistoimintaa varten maksutta (L kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 7.3 §).

Omien tietojen tarkastusta maanmittauslaitoksen hallinnoimissa tietovarastoissa on siis pyydettävä maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa itse, Tietosuojavaltuutetun laatimalla tarkastuspyyntölomakkeella tai maanmittauslaitoksen kirjaamoon toimitetulla, itse allekirjoitetulla kirjeellä. Tarkastuspyyntöä ei voi tehdä puhelimitse tai asiamiehen välityksellä. Henkilön edunvalvoja voi saada tiedot vain, jos tarkastusoikeuden käyttäminen sisältyy hänelle annettuun määräykseen. Henkilörekisteriin liittyvät tarkastuspyynnöt diaarioidaan maanmittauslaitoksen kirjaamossa. Koska henkilötiedot saa tarkastaa maksutta vain kerran vuodessa, on kyettävä seuraamaan sitä, että asiakkaalle ei eri toimintayksiköistä anneta tietoja maksutta useita kertoja vuoden aikana. Kun tarkastuspyyntö on merkitty diaariin, kirjaamo lähettää pyynnön edelleen tietopalveluun. Tietopalvelussa selvitetään henkilön tiedot lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä, kauppahintarekisteristä, kiinteistörekisteristä, asiakasrekistereistä, kaupanvahvistajarekisteristä sekä asiakaspalautejärjestelmän rekisteristä. Selvityksen tulokset ja kopio rekisteriselosteesta

toimitetaan kirjaamosta asiakkaalle. Jos tarkastuspyynnön esittää turvakiellossa oleva henkilö, tietojen tarkastuksesta sovitaan erikseen. Maanmittauslaitoksen tietopalvelussa on nimetyt henkilöt, jotka voivat tarkastaa turvakiellossa olevien henkilöiden henkilötiedot. (Henkilörekisteriin tallennettujen tietojen tarkastaminen, 1-2.)

4.2 Maksullinen tietojen myyminen maanmittauslaitoksesta

Jos tieto annetaan viranomaisesta kopiona tai tulosteena, viranomainen saa siis veloittaa tiedon hakemisesta aiheutuneet kustannukset (JulkL 34.3 §). Maksujen suuruutta koskeva yleislaki on valtion maksuperustelaki, jonka mukaan maksun suuruuden tulee vastata suoritteen omakustannusarvoa (MaksuperusteL 2:6.1 §). Tavanomaisen asiakirjan hakemisesta ei saa periä maksua, eikä myöskään esimerkiksi tutkimustarkoitukseen haetusta tiedosta julkisuuden toteuttamiseksi peritä maksua (Mäenpää 2008,230). Kuten edellä on mainittu, kiinteistötietojärjestelmästä saatavien otteiden, todistusten ja muiden kiinteistöjä koskevien tietojen luovuttaminen on maksullista (L kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 6.1 §). Maanmittauslaitoksessa tämä sääntö näkyy käytännössä siten, että esimerkiksi lainhuutotodistuksen esiin hakemisesta ei peritä erikseen maksua, vaan vain tulostetusta lainhuutotodistuksesta. Julkisoikeudellisen suoritteen hinta määräytyy omakustannusarvon mukaan. Samanlaatuisesta suoritteesta voidaan kuitenkin periä sama maksu, vaikka niiden omakustanne poikkeaisikin toisistaan. (MaksuperusteL 2:6.1 ja 2 §:t.) Muiden viranomaisen tuottamien suoritteiden hinnat määräytyvät liikeloudellisin perustein (MaksuperusteL 2:7.1 §). Jos viranomainen tuottaa suoritetta määräävässä markkina-asemassa, on hinnoittelussa huomioitava kilpailulain rajoitukset (MaksuperusteL 2:7.1 §). Tällaisia rajoituksia ovat esimerkiksi kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien kauppaehtojen suora tai välillinen määrääminen (KilpailuL 2:7.1 § 1-kohta).

Viranomainen voi pyynnöstä tuottaa ja luovuttaa tietoja erilaisiin käyttötarkoituksiin ylläpitämistensä tietojärjestelmistä hyväksyttäviin tarkoituksiin (JulkL 5:21.1 §). Tällaisiin tiedon luovutuksiin voidaan julkisuuslain esitöiden mukaan soveltaa liikeloudellisia hinnoitteluperiaatteita (HE 20/2005 vp, 20). Viranomaisen maksujen määräytymisperusteista säädetään valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön asetuksella (MaksuperusteL 3:8.1 ja 2

§:t). Valtion viranomaisen perimät maksut määräytyvät sekä julkisuuslain että valtion maksuperustelain mukaan (Voutilainen 2012, 237). Jos maksuttomuudelle ei ole perusteltua syytä, maksullisia ovat valtion viranomaisen tuottamat tavarat, tilauksesta tai toimeksiannosta tuotetut palvelut, hakemuksesta tehdyt päätökset, käyttö- ja muiden oikeuksien väliaikaiset luovuttamiset ja muu sellainen toiminta, jolloin suoritteen tuottaminen on seurausta vastaanottajan toimenpiteestä (MaksuperusteL 2:4.1 §).

Kiinteistötietojärjestelmän suoritteista ja tietopalveluista perittävien maksujen suuruudesta säädetään maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (L kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 7.2 §). Esimerkkeinä maksuista voidaan mainita lainhuuto- rasitus- ja vuokraoikeustodistukset sekä kiinteistörekisterin otteet, jotka kaikki maksavat 18,00 euroa/ kpl. Kun kiinteistötietojärjestelmän kirjaamisosasta tehdään laajempia kyselyitä, esimerkiksi lainhuutotiedot /rekisteriyksikkö maksaa 3,03 euroa/kpl, kuitenkin vähintään 20,00 euroa. Nimi- ja osoitetietojen hinta suoramarkkinointia varten maksaa 1,36 euroa/ osoite. (Maanmittauslaitos. 2013. Hinnasto.) Valtioneuvoston asetuksen tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista 1214/2010 mukaan asiakirjakopioista, esimerkiksi vanhojen lohkomisasiakirjojen kopioista peritään kahden euron suuruinen maksu /tuloste. Lisäksi veloitetaan tiedon hakemisesta ja kokoamisesta koituvat kustannukset omakustannushinnan mukaisesti.

Maanmittauslaitos on julkaissut verkkosivuillaan kattavan palveluhinnastonsa (www.maanmittauslaitos.fi/tuotteet). Esimerkiksi kiinteistön rajojen pituuksien selvittäminen vanhoista lohkomisasiakirjoista ja –kartoista vaatii manuaalista tutkimustyötä, jonka tuntihinta on 84,00 € /tunti. Yli 15 min kestävä asiakaspalvelu vähimmäisveloitus on 16,13 €, minkä lisäksi veloitetaan asiakirjakopioista maksu 2 €/A4 -kokoinen kopio. Kiinteistökaupan hinnan selvittäminen kauppahintarekisteristä maksaa 2,05 € / kauppa, kuitenkin vähintään 16,13 €/ tilaus. Tähän hintaan sisältyy tiedot viidestä rekisteriin merkitystä kaupasta. Palvelujen lisäksi maanmittauslaitos myy monenlaisia painettuja kartoja ja räätälöityjä kartta- ja muita tulosteita. (Maanmittauslaitos 2013. Hinnasto.)

5 TIETOJEN LUOVUTUSTAVAT MAANMITTAUSLAITOKSESSA

Suomalaisen yhteiskuntajärjestyksen perusta muodostuu perusrekistereihin tallennetuista tiedoista. Näihin perusrekistereihin tallennetaan tietoja muun muassa luonnollisista henkilöistä, oikeushenkilöistä, kiinteistöistä ja rakennuksista sekä näiden välisistä yhteyksistä. (Voutilainen 2012, 325.) Perusrekistereistä ei ole olemassa laintasoista määritelmää, mutta sellaisiksi on lainvalmisteluaineistossa katsottu väestötietojärjestelmä, yritys- ja yhteisötietojärjestelmä ja kiinteistötietojärjestelmä (HE 89/2008 vp, 4). Näiden perusrekistereiden tunnusmerkkejä ovat lakisääteisyys, valtakunnallisuus, luotettavuus ja monikäyttöisyys. Tietojen tallentaminen perusrekistereihin perustuu kertarekisteröinnin periaatteelle. Tavoitteena on välttää tietojen päällekkäistä rekisteröintiä eri viranomaisissa. Tällainen kertarekisteröinnin periaate edellyttää tietojärjestelmien verkottumista ja tarkoituksena onkin, että kulloinkin tarvittavat tiedot haetaan asiayhteyteen liittyvästä rekisteristä. (Voutilainen 2012, 326.) Henkilötietolakiin kirjattu käyttötarkoitussidonnaisuus asettaa kuitenkin rajoituksia sille, missä määrin henkilötietoja voidaan hyödyntää muussa kuin siinä tarkoituksessa, johon henkilötietoja on kerätty (HTL 7:7 §). Lainvalmisteluaineistossa onkin jätetty mahdollisuus henkilötietojen kaksinkertaiseen rekisteröintiin tarpeen mukaan (HE 89/2008, 45).

5.1 Maanmittauslaitoksen tietovarastot

Maanmittauslaitoksen keskeisin perusrekisteri on kiinteistötietojärjestelmä. Maanmittauslaitoksen hallinnoima ja ylläpitämä kiinteistötietojärjestelmä koostuu kiinteistörekisteristä ja lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä (KRL 1.2 § ja MK 5:1.2 §). Kiinteistörekisterilain (16.5.1985/392) mukaan kiinteistörekisteriä ylläpitävät maanmittauslaitoksen maanmittaustoimistot sekä asemakaava-alueella kunnat (KRL 5.1 §). Kiinteistörekisteristä nähdään virallinen kiinteistöjaotus eli Suomen alueen jakaantuminen maanomistusyksiköihin. Yksiköitä ovat tilat, tontit, yhteiset alueet, valtion metsämaat ja suojelualueet, yleisiin tarpeisiin erotetut alueet, lunastusyksiköt, erilliset vesijätöt ja yleiset vesialueet. (KRL 2.1 §.) Jokaiselle rekisteriyksikölle annetaan yksilöivä kiinteistötunnus, joka koostuu kunta-, sijaintialue-, ryhmä- ja yksikkönumeroista (KRL 4.1 §). Kiinteistörekisteriin tallennetaan tunnuksen lisäksi muun muassa tiedot kiinteistön nimestä, pinta-alasta, rasiiteista, tieoikeuksista, käyttöoikeuden rajoituksista, osuuksista yhteisiin alueisiin, kiinteistön

muodostumistiedoista ja kiinteistöön kohdistuneista maanmittaustoimituksista. Myös kiinteistöön kuuluvat erottamattomat määräalat löytyvät kiinteistörekisteristä. (Kiinteistörekisteriasetus 5.12.1996/970 6 ja 7 §:t.)

Kiinteistöjen kirjaamisasioiden perusrekisteri on lainhuuto- ja kiinnitysrekisteri (Maakaari 12.4.1995/540 5:1.2 §). Siihen merkitään tiedot kiinteistöjen omistuksesta, kiinnityksistä ja erityisistä oikeuksista sekä muista kiinteistöön kohdistuvista oikeuksista ja rasituksista (MK 5:1.1 ja 3 §:t). Asetuksessa lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä (960/1996) on säädetty tarkemmin kiinteistöön liittyvien hakemus-, ratkaisu-, muistutus- ja saantotietojen kirjaamisesta. Omistuksen keskeisiä tietoja ovat omistajan nimi, henkilö- tai Y-tunnus ja omistajan osoite. Lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin kirjataan myös saantolaji, joita ovat kauppa, lahja, vaihto, perintö ja ositus sekä saannon ja lainhuudon päivämäärät. Muita keskeisiä tietoja ovat kohdekiinteistö tai -määräala, omistusosuuden suuruus ja edellinen omistaja (Asetus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä 5 §). Kiinteistötietopalvelusta otettavasta lainhuutotodistuksesta käy ilmi kiinteistön yksilöivät tiedot, eli kiinteistön sijaintikunta ja -kylä, tilan tai tontin rekisteritunnus ja kiinteistön mahdollinen nimi. Kiinteistön tietojen lisäksi lainhuutotodistuksessa on kiinteistön omistajan nimi, osoite ja henkilötunnus. Lainhuutotodistuksessa näkyy myös kaupanvahvistajien ilmoittamat omistajamuutokset, vaikka uusi omistaja ei olisi vielä hakenut lainhuutoa (MK 5:1.3 §). Rasitustodistuksesta käy ilmi kiinteistöön, määräalaan tai vuokraoikeuteen vahvistetut velkakiinnitykset, niiden euromäärät, etusijajärjestys ja kiinnityksiä vastaavien panttikirjojen haltijat (Asetus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä 4:30.1 §). Lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin on kirjattu myös erityiset oikeudet, kuten kiinteistön vuokraoikeus ja kiinteistön hallinnanjakosopimus sekä muut muistutustiedot, kuten merkintä lakisääteisestä panttioikeudesta (Asetus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä 2:4.1 §.). Lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin tietojen ylläpidosta huolehtivat maanmittaustoimistot (MK 5:2.1 §)

Kiinteistöjen kauppahintarekisteriin viedään kaikki Suomen alueen vastikkeelliset kiinteistöluovutukset. Kauppahintarekisterin tietoja käytetään kiinteistön arvon määrittämiseen lunastustoimituksissa, maankäytön suunnittelussa, verotuksessa, luotonannossa sekä muissa arviointi- ja tutkimustehtävissä. (Laki kiinteistöjen kauppahintarekistereistä 18.7.1980/552 1.1 §.) Rekisteristä käy ilmi luovutettu kiinteistö, sen määräala tai määräosa, pinta-ala, kauppahinta, luovutuksen muoto ja laji (sukulaiskauppa, kunta myyjänä, ulosottoviranomaisen huutokauppa jne.), luovuttajan ja luovutuksen saajan nimet yhteystietoineen sekä kohteen käyttötarkoitus (L

kiinteistöjen kauppahintarekistereistä 3 §). Kauppahintarekisterin tärkein tietolähde on kaupanvahvistajan laatima kiinteistönluovutusilmoitus, joka on tehtävä sähköisesti kahden vuorokauden kuluessa luovutus- tai muun saantokirjan vahvistamisesta (VNA kaupanvahvistajista 5.2 §). Maanmittaustoimisto tarkistaa luovutuksen kohdetta koskevat tiedot kiinteistötietojärjestelmästä ja toimittaa edelleen tiedot luovutuksesta väestökirjahallinnolle ja verohallinnolle (VNA kaupanvahvistajista 7 §). Kiinteistönluovutuksen yhteydessä kaupanvahvistaja antaa luovuttajalle ja luovutuksen saajalle henkilötietolain 6:24 §:n mukaisen tiedotteen kiinteistökaupan osapuolten henkilötietojen käsittelystä maanmittauslaitoksen rekistereissä. Tiedotteessa kerrotaan, että rekisteröitäviä tietoja ovat nimen ja henkilötunnuksen lisäksi osoite, ja että henkilötunnus voidaan luovuttaa ainoastaan tutkimusta tai tilastointia taikka muita laissa mainittuja tarkoituksia varten. Jos henkilö on turvakiellossa ja maanmittauslaitos tietää siitä, osoitetietoja ei tallenneta. Tiedotteessa kerrotaan, että henkilötietoja tallennetaan kiinteistörekisteriin, lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin ja kiinteistöjen kauppahintarekisteriin sekä se, että tietoja luovutetaan maksuja vastaan esimerkiksi otteina ja todistuksina. Erikseen on kerrottu, että henkilötunnus näkyy kiinteistötietojärjestelmästä saatavissa todistuksissa henkilön yksilöintiä varten. Tiedotteessa on kerrottu myös rekisteröidyn tarkastus- ja korjaamisoikeuksista ja luettelut asiaan liittyvä lainsäädäntö. (Maanmittauslaitos 2013. Kiinteistökaupan osapuolten henkilötietojen käsittely.) Kauppahintarekisteristä voidaan myydä luovutuksensaajien osoitetietoja rakennus- ja kiinteistöhoitoalan suoramarkkinointiin ja mielipide- tai markkinointitutkimuksiin vain, jos luovutuksen saajat ovat kiinteistönluovutusilmoituksessa antaneet siihen suostumuksensa. Tällöinkin osoitetietoja myydään vain rakennus- ja kiinteistöhoitoalan suoramarkkinointiin, markkinatutkimukseen tai vastaavaan tarkoitukseen, sillä vain näiden alojen yrityksillä katsotaan olevan riittävä asiallinen yhteys kiinteistöjen omistajien tietoihin. (Rekisteritietopalvelu 2012, 5.)

Muita maanmittauslaitoksen tietovarastoja ovat maastotietokanta, yksityistierekisteri ja maanmittausarkisto. Maastotietokantaan on tallennettu Suomen maastoa kuvaava aineisto, kuten tiestö, maankäyttö, vedet ja korkeussuhteet. Tätä avointa aineistoa käytetään esimerkiksi karttojen raaka-aineena sekä kaavoituksen ja rakentamisen suunnittelussa. (Maanmittauslaitos. 2012. Maastotietokanta.) Yksityistierekistereitä pitävät maanmittaustoimistot niistä yksityisteistä, joiden hallinnointia varten on perustettu tiekunta (Laki yksityisistä teistä 15.6.1962/358 5:51a.1 §). Rekisteristä saa maanmittaustoimistoissa valmistettavia otteita, joissa näkyy tien nimi ja tunnisteet, tiekunnan toimitsijamiehen tai hoitokunnan puheenjohtajan yhteystiedot, tiehen liittyvät oikeudet ja rasitteet, sekä tien jakamiseen tai lakkaamiseen liittyvät tiedot (YksityistieL 5:51a.3 §).

Jyväskylässä sijaitsevasta maanmittausarkistoista asiakas saa toimitusasiakirjojen tietoja ja kopioita maanmittaustoimistojen asiakaspalvelun kautta. Sähköisestä arkistosta haettavat dokumentit maanmittaustoimisto tilaa asiakkaan puolesta ja toimittaa ne sähköpostin liitetiedostona, cd- tai dvd-levyllä, muistitikulla tai paperitulosteina asiakkaalle. (Maanmittauslaitos. 2013. Hinnasto.)

Asiakas voi myös itse tutkia arkistotietoja tai tilata niitä tulostettavaksi maanmittaustoimiston mikrofilmeiltä. Oman alueen mikrofilmejä on mahdollisuus tutkia kunkin maanmittaustoimiston asiakaspalvelussa. (Maanmittauslaitos 2013, Arkistoidut kartat. Hakupäivä 19.5.2013.)

5.2 Henkilötietojen luovuttamisen edellytykset ja rajoitukset

Kiinteistön omistaja- ja osoitetiedot saa luovuttaa, jos tiedon pyytäjällä on asiallinen yhteys tietoon ja rekisteröidyn voidaan olettaa tietävän tällaisesta luovuttamisesta (HTL 2:8.2 §). Tiedolla on asiallinen yhteys esimerkiksi silloin, jos sähköyhtiö tarvitsee sähkölinjan rakentamista varten maanomistajien luvan. Omistajatiedot tarkistetaan ennen luovuttamista kiinteistötietojärjestelmän lainhuutorekisteristä. Tarvittaessa luonnollisten henkilöiden osoite- tai omistajatiedot tarkistetaan väestötietojärjestelmästä ja juridisten henkilöiden tiedot yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä manuaalisesti. Väestötietojärjestelmää käytetään yhden oikeudenomistajan löytämiseksi silloin, kun kuolinpesä on jakamaton eikä sitä ei ole lainhuudatettu. Aina tietoa ei ole saatavilla; myös siitä ilmoitetaan tiedon pyytäjälle. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 2-3.) Toinen hyvin tavallinen henkilötietoihin liittyvä tiedustelu maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa on yksityishenkilön tiedustelu naapurikiinteistöjen omistajatiedoista. Näitä tietoja tarvitaan esimerkiksi rakennuslupahakemusta varten. (Kuittinen, 8.5.2013. Haastattelu.)

Kuten luvussa 5.1 on mainittu, lainhuutotodistuksesta näkyy kiinteistön omistajan nimi, osoite ja henkilötunnus. Henkilötunnusta tarvitaan, jotta kiinteistön omistajasta voidaan varmistua esimerkiksi kiinteistön kauppaa tehdessä. Kiinteistön omistajatiedot haetaan kiinteistötunnuksen, osoitteen tai sijainnin perusteella. Asiakas voi osoittaa tietyn kiinteistön kartalla maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa. Henkilötunnuksella tai nimellä kiinteistöä ei etsitä. Poikkeuksena tästä ovat henkilöä itseään koskevien henkilötietojen tarkastusoikeus henkilötietolain 26§ perusteella. Samoin perikunnat tai niiden asiamiehet voivat pyytää

kiinteistötietoja henkilötunnuksella esimerkiksi perunkirjoitusta varten. Myös toiset viranomaiset saattavat pyytää tietoja henkilön omistamista kiinteistöistä virkatehtävien suorittamista varten. Tällöin tietojen pyytäjän henkilöllisyys ja valtuutus tarkistetaan. Yritys- ja yhteisötunnuksella (Y-tunnuksella) tietoja pyydetessä tarkistetaan myös tietojen pyytäjän asema kaupparekisteristä. Asianajajan tai muun asiamiehen pyytäessä tietoja toimeksiantajansa nimellä, henkilö- tai Y-tunnuksella myös asiamiehen henkilöllisyys tarkistetaan ja pyydetään täyttämään omistajatietojen luovutuslomake. Kun kiinteistön omistajatietoja haetaan henkilötunnuksella tai Y-tunnuksella, on tietojen pyytäjän asioitava maanmittaustoimiston asiakaspalvelussa henkilötietojen tarkastamista varten. Tilauksen henkilö- ja Y-tunnuksen perusteella etsittävästä kiinteistöistä voi tehdä puhelimitse tai sähköpostitse, mutta tiedot on noudettava asiakaspalvelusta, jotta henkilöllisyys voidaan tarkistaa. (Rekisteritietopalvelu 2012, 3.) Edellä mainituissa tilanteissa tietojen käyttötarkoitusta ei kuitenkaan tarvitse selvittää, sillä tiedot ovat julkisia (Julkl 3:9.1 §). Maanmittauslaitoksen ohjeistuksen mukaan toisille viranomaisille omistajatiedot voidaan luovuttaa henkilö- tai Y-tunnuksella, jos viranomainen tarvitsee tietoja virkatehtävänsä suorittamiseksi. Tällöin tietojen käyttötarkoitus on kysyttävä ja viranomaista pyydetäänkin täyttämään omistajatietojen luovutuslomake. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 3.)

Kauppahintarekisterin tarkoituksena on kiinteistöjen arvon määrittäminen esimerkiksi luotonantoa, verotusta tai muuta arviointia varten (L kiinteistöjen kauppahintarekisteristä 1.2 §). Vaikka rekisteri on julkinen, tietoja ei saa luovuttaa suoramarkkinointiin, mielipide- tai markkinointitutkimukseen ilman rekisteröidyn nimenomaista suostumusta. Tietojen saajan on lisäksi selvitettävä tietojen hyväksyttävä käyttötarkoitus, joten luovutuksensaajien osoitetietoja voidaan myydä ainoastaan rakennus- ja kiinteistöhoitoalan yrityksille. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 5.)

Henkilön tiedot voivat myös olla suojattu turva- tai osoitepalvelukiellolla. Tällöin lainhuutorekisterissä ei näy muita tietoja kuin henkilön nimi ja henkilötunnus. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 2.) Tällaisen henkilön tai hänen perheenjäsentensä tietoja ei saa näyttää, kertoa eikä antaa ulkopuoliselle, vaikka osoitetiedot löytyisivätkin jostain toisesta järjestelmästä tai asiakirjasta. Kielto koskee paitsi kotiosoitetta, myös kiinteistön yksilöinti- ja sijaintitietoja. (L väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalvelusta 21.8.2009/661 4:36.1 §.) Turva- tai osoitepalvelukiellossa olevan henkilön tietoja kyselevät asiakkaat ohjataan maistraattiin (Rekisteritietopalvelu 2012, 2).

5.3 Turvakiellossa olevan asiakkaan tietojen käsittely

Jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä oman tai perheensä terveyden tai turvallisuuden olevan uhattuina, henkilö voi hakea turvakieltoa maistraatilta. Turvakielto voi pääsäännön mukaan olla voimassa aluksi enintään viisi vuotta ja sitä voidaan jatkaa kahdeksi vuodeksi kerrallaan. (L väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalvelusta 4:36 §.)

Turvakiellossa olevan asiakkaan postin käsittely maanmittauslaitoksessa on kuvattu omana prosessinaan. Erikseen on kuvattu kiinteistötoimitukseen liittyvien dokumenttien, kokouskutsujen ja laskujen lähettäminen, muiden kuin kiinteistötoimitusten laskujen lähettäminen ja turvakieltoasiakkaan laskun perintä. Myös lakisääteisen panttioikeuden ilmoittaminen turvakiellossa olevan asiakkaan omistamalle maksuvelvolliselle kiinteistölle, tietopalvelukeskuksesta postin lähettäminen turvakieltoasiakkaalle sekä viestien diaarointi on ohjeistettu omina prosesseinaan. (Turvakiellossa olevalle asiakkaalle lähetettävän postin käsittelyn työnkulku.)

Viranomaisen on huolehdittava siitä, että turvakiellossa olevan asiakkaan tietoja saa käsitellä vain sellaiset henkilöt, joiden tehtäviin kyseisten tietojen käsittely välittömästi kuuluu (L väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalvelusta 4:37.1 §). Maanmittauslaitoksessa turvakiellossa olevan asiakkaan postit, esimerkiksi kiinteistötoimituksen kokouskutsu tai lasku, lähetetään turvakieltoasiakkaalle keskitetysti. Sitä varten maanmittauslaitoksen tietopalvelukeskukseen on nimetty tietyt henkilöt, jotka valtakunnallisesti huolehtivat tiedon lähettämisestä turvakieltoasiakkaalle. Lähetettävät dokumentit lähetetään sähköpostilla tai sähköisen allekirjoituksen mahdollistavalla PULU- tai KYHKKY- järjestelmällä tietopalvelukeskukseen jatkolähetettäväksi. Tässä vaiheessa henkilön yksilöintitietoina käytetään nimeä ja henkilötunnusta. Jos henkilötunnusta ei ole saatu esimerkiksi kiinteistötoimituksen hakemuksesta, se pyydetään turvakiellossa olevalta henkilöltä itseltään. Henkilön osoitetietoja ei merkitä viestiin. Laskun luontivaiheessa turvakieltoasiakkaan osoitteeksi merkitään Tietopalvelukeskuksen osoite ja laskun tiedot lähetetään edellä kuvatulla tavalla tietopalvelukeskukseen. Jos laskua ei makseta eräpäivään mennessä ja on ryhdyttävä perintätoimiin, tapahtuu laskujen perintä samalla tavalla kuin muunkin postin lähettäminen. Tietopalvelukeskukseen edelleen lähetettäväksi lähetetty viesti hävitetään, kun siitä on saatu

sähköpostiin automaattinen lukukuittaus tietopalvelukeskuksesta. Jos on tarpeen ilmoittaa turvakieltoasiakkaan kiinteistölle lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin kirjattavaksi lakisääteinen panttioikeus, perintätiimi saa pyytämällä kiinteistön omistajan nimen tietopalvelukeskuksen turvakieltoasiakkaita käsitteleviltä henkilöiltä. Turvakiellossa olevan velallisen henkilötunnusta ja osoitetietoja ei ilmoiteta rekisteriin. Ulosottohakemusta varten turvakieltoasiakkaan nimen ja henkilötunnuksen pyytää perintätiimi tietopalvelukeskuksen nimetyiltä yhteyshenkilöiltä. Ulosottohakemukseen ei kirjoiteta turvakiellossa olevan velallisen osoitetietoja eikä tietoja mahdollisesta maksuvelvollisesta kiinteistöstä. Ulosottohakemuksen lisätietopyynnöt ohjataan suoraan tietopalvelukeskukseen. (Turvakiellossa olevalle asiakkaalle lähetettävän postin käsittelyn työnkulku.)

5.4 Tietojen luovuttaminen suullisesti ja kirjallisesti

Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa tietoja luovutetaan suullisesti paitsi asiakaspalvelupisteessä, myös puhelimessa. Puhelimessa annetaan maksutta kiinteistötunnuksen tai osoitteen perusteella etsitty yhden kiinteistön omistaja- ja osoitetieto kiinteistötietojärjestelmän lainhuutotodistuksesta. Puhelinpalvelussa henkilötunnuksella ei etsitä kiinteistöä, sillä kysyjän henkilöllisyyttä ei voida puhelimessa tarkistaa.

Useamman kiinteistön tietoja kysyttäessä pyydetyt tiedot lähetetään asiakkaalle maksullisen tilauksen perusteella omistajatietoselvityksenä tai lainhuutotodistuksina. Asiakaspalvelutiskillä annetaan maksutta enintään kymmenen kiinteistön kiinteistö- ja kirjaamisosan tiedot nähtäväksi, asiakas itse kirjaa ne muistiin. Muistiin kirjaamiseen ei saa käyttää kameraa. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 4.) Henkilötunnusten kirjaaminen on kiellettyä, vaikka ne lainhuutotodistuksessa näkyvätkin, ellei tietojen pyytäjällä ole tai voi olla niitä jo hallussaan (Laki kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 6.5 §).

Maksua vastaan tietoja luovutetaan otteina, todistuksina tai muina tulosteina taikka teknisen käyttöyhteyden, esimerkiksi sähköpostin avulla. Tiedoista voidaan myös antaa maksua vastaan kopio sähköisessä muodossa. (Laki kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 31.5.2002/453 6.1 §.) Jos kiinteistöjen tiedot halutaan kirjallisesti tai esimerkiksi sähköpostilla, tiedon luovutus on siis maksullista vaikka pyyntö suullisesti tehtäisiinkin.

Kaikki kiinteistötietojärjestelmästä luovutetut otteet ja todistukset luovutetaan sähköisesti allekirjoitettuina tai oikeiksi todistettuina kopioina. Viranomaiskäyttöön tarkoitettuja lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriotteita ei saa luovuttaa asiakkaille. Kiinteistön historiatiedot on mahdollisuus saada vanhojen asiakirjojen kopioina sähköisestä arkistosta. (Rekisteritietopalvelun ohje 2012, 4.)

Tietojen luovuttamisessa on huomioitava, että yli kymmenen kiinteistön omistajatiedoista muodostuu henkilötietolain tarkoittama henkilörekisteri. Toistuvat yksittäiset kyselyt voivat samoin muodostaa henkilörekisterin. Näissä tilanteissa tietojen käyttötarkoitus ratkaisee, voidaanko tietoja luovuttaa. Tiedon luovuttaminen on sallittua, jos omistajatiedolla on asiallinen yhteys saajan toimintaan, kuten edellä on kerrottu. Jos maanmittaustoimiston asiakaspalveluhenkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy, annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi, tiedusteltava asian kirjallisesti vierille saattaneelta henkilöltä, haluaako hän, että asia siirretään viranomaisen ratkaistavaksi sekä annettava tieto käsittelystä johtuvista maksuista. Viranomaisen on ratkaistava asia viimeistään kahden viikon kuluessa, ellei asian käsittely vaadi pidempää, enintään kuukauden mittaista käsittelyaikaa. (JulkL 4:14.2 ja 3 §:t.) Asiakkaalle voidaan kuitenkin luovuttaa pyydetty kiinteistötunnukset ja asiakas voi kääntyä väestörekisterikeskuksen puoleen henkilötiedot saadakseen. (Rekisteritietopalvelu 2012, 4).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli tutkia viranomaisen toiminnan julkisuuden ja henkilötietojen käsittelyn ja luovuttamisen välistä rajanvetoa maanmittauslaitoksen asiakaspalveluhenkilöstön näkökulmasta. Opinnäytetyössä on aluksi avattu käsitettä julkisuusperiaate ja sen keskeisiä lakeja, joita ovat laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta sekä henkilötietolaki. Työssä on myös pyritty selvittämään sitä, milloin tietojen luovuttaminen on maksutonta neuvontaa, ja milloin maksullista palvelua. Seuraavaksi on peilattu edellä mainittujen lakien määräyksiä maanmittauslaitoksen asiakaspalvelun toimintaan. Tutkimuskysymyksiä, joihin on pyritty löytämään vastauksia, ovat: 1) Millaisia vaatimuksia lainsäädäntö asettaa henkilötietojen käsittelylle ja luovuttamiselle?, 2) Milloin tietojen luovuttaminen on maksutonta viranomaisneuvontaa ja milloin se on maksullista tietojen luovuttamista? ja 3) Millaisissa tilanteissa, kenelle ja miten henkilötietoja luovutetaan maanmittauslaitoksessa?

Teoriaosuudessa on tutkittu sekä viranomaisen toiminnan julkisuuteen että henkilötietojen käsittelyyn liittyvää lainsäädäntöä esitöineen. Tutkimuksessa on luonnollisesti huomioitu myös maanmittauslaitoksen toimialaan suoraan liittyviä lakeja ja asetuksia, kuten esimerkiksi maakaari ja maa- ja metsätalousministeriön asetus kiinteistötietojärjestelmän suoritteista ja tietopalvelusta perittävistä maksuista. Lainsäädännön lisäksi on tutkittu oikeuskirjallisuutta, tietosuojavaltuutetun toimiston verkkojulkaisuja sekä maanmittauslaitoksen omia ohjeita. Olen haastatellut maanmittauslaitoksen asiakaspalvelusihteereitä ja hyödyntänyt myös omaa työharjoittelukokemustani Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimiston asiakaspalvelussa selvittääkseni, millaisissa tilanteissa henkilötietoja käsitellään ja luovutetaan. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelmänä on lainoppi. Käytännönläheisyyttä työhön tuovat asiakaspalveluhenkilöstön kommentit.

Valtion viranomaisena maanmittauslaitoksen toiminta on julkisuuslain mukaisesti julkista. Julkisuutta rajoittaa muun muassa laki yksityisyyden suojasta. Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelun henkilöstön onkin tunnettava aiheeseen liittyvän lainsäädännön keskeiset kohdat jokapäiväisessä työssään. Tietoja, joissa käsitellään yksityishenkilöiden tietoja, voi luovuttaa vain asiallisiin tarkoituksiin. Tietojen luovuttamiseen vaikuttaa myös luovutustapa: onko tietojen pyytjä henkilökohtaisesti asiakaspalvelussa, soittaako hän puhelinpalveluun vai lähetetäänkö

tietoja sähkö- tai maapostilla. Tietojen luovutustapa ja määrä vaikuttavat myös tietojen luovuttamisen hintaan. Maksutta henkilötietoja voi luovuttaa eniten maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa. Henkilötietoja luovutetaan asiakaspalvelussa moniin eri tarpeisiin. Kiinteistöjen omistajatietoja voi tarvita sekä yksityishenkilö että yritys esimerkiksi rakennuslupaa varten. Kiinteistön ostajaa voi kiinnostaa alueen hintataso, niitä tietoja on mahdollista saada kauppahintarekisteristä. Kaupallisiin tarkoituksiin voidaan luovuttaa kauppahintarekisteristä omistajatietoja, jos kiinteistön omistaja on siihen antanut rekisteröintivaiheessa suostumuksensa.

Tavoitteena oli koota maanmittauslaitoksen asiakaspalveluhenkilöstöä varten tiivistetty tietopaketti henkilötietojen käsittelystä ja luovuttamisesta erilaisissa tilanteissa. Asiakaspalvelutilanteet ovat hyvin monipuolisia ja vaihtelevia ja niissä joudutaan usein nopeastikin ratkaisemaan, mitä tietoja kulloinkin on velvollisuus ja toisaalta mitä tietoja on oikeus luovuttaa. On myös tärkeää tietää, ja tarvittaessa pystyä perustelemaan asiakkaalle, miksi pyydettyjä tietoja ei voida luovuttaa. Maanmittauslaitoksen asiakaspalveluhenkilöstöä koulutetaan säännöllisesti ja ohjeita erilaisiin tilanteisiin löytyy laitoksen intranetista valtavia määriä. Jotta asiakaspalvelu olisi hyvää ja sujuvaa, voi kuitenkin olla hyvä, että saatavilla on tämän tutkielman liitteenä oleva taulukko erilaisia tietojen luovutustilanteita varten. Maanmittauslaitoksen toimintaa kehitetään asiakaspalvelun näkökulmat huomioiden, ja tämän työn tarkoitus onkin tukea maanmittauslaitoksen hyvää asiakaspalvelua.

Tietojen luovuttamista koskevassa taulukossa on tietojen luovutustavat jaettu sekä sen mukaan, millä tavoin tietoja luovutetaan sekä sen, mitä tietoja luovutetaan. Lisäksi taulukossa on kerrottu, onko tiedon luovuttaminen maksullista vai maksutonta. Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa kiinteistön omistajatiedot on mahdollista saada ilman kiinteistötunnusta kartalta osoittamalla, puhelinpalvelussa ja postitse tietoja kysyttäessä on kysyjän tiedettävä kunkin kiinteistön tunnus. Asiakaspalvelussa asiakkaalla on myös mahdollista itse jäljentää kiinteistöjen omistajatietoja enintään kymmenestä kiinteistöstä, kun taas puhelinpalvelussa asiakas saa vain yhden kiinteistön omistajatiedon. Postilla tapahtuva omistajatietojen luovutus maksaa aina kiinteistötietopalvelun todistuksen hinnan sekä laskutuskulut voimassaolevan hinnaston mukaan. Taulukossa näkyy myös se, milloin henkilötietojen kysyjän henkilöllisyys tai valtuutus on tarkistettava.

7 POHDINTA

Lähdemateriaalia henkilötietoihin, yksityisyyden suojaan ja julkisuuteen liittyvään opinnäytetyöhön löytyy hyllymetreittäin. Aiheeseen liittyy paljon lainsäädäntöä, asetuksia ja oikeuskirjallisuutta. Yksi haasteista onkin ollut oikeanlaisten ja ajantasaisten lähteiden valinta ja saman näkökulman pitäminen kautta koko työn. Kun maanmittauslaitoksessakin henkilö- ja muita tietoja käsitellään erilaisissa tietojärjestelmissä, yksi osa työstä olisi ehkä voinut käsitellä henkilörekistereitä tietosuojan ja tietoturvan näkökulmasta. Henkilötietojen käsittelyyn – ja erityisesti henkilötietojen tietoturvaan liittyvää uutisointiahan voi lukea lehdistöstä lähes päivittäin: ”Postin saapumisilmoituksia vuotanut verkkoon”, ”Nettivaluuttapalvelussa vakava aukko: Google indeksoi henkilötiedot ja lääkeostokset” ja niin edelleen. Näkökulman laajentaminen tietoturvaan olisi kuitenkin vienyt huomion pääasiasta eli maanmittauslaitoksen asiakaspalvelusta.

Suurimpana haasteena tämän opinnäytetyön kirjoittamisessa oli aikataulussa pysyminen. Opinnäytetyöni valmistui reilusti myöhemmin kuin alun perin olin arvioinut. Aloitin opinnäytetyöni kirjoittamisen syyskuussa 2012 ja tavoitteenani oli saada se valmiiksi joulukuun 2012 mennessä. Pääsin kuitenkin loppuvuodeksi maanmittauslaitoksen perintätiimiin töihin ja työ jatkui lyhyen tauon jälkeen helmikuussa 2013. Työn, opiskelun, perhe-elämän ja opinnäytetyön kirjoittamisen yhdistelmä vei enemmän aikaa ja voimavaroja kuin olin kuvitellut ja kun opinnäytetyölle ei ollut tiukkaa deadlineä, oli sen tekemistä helpointa siirtää eteenpäin. Opinnäytetyöni piti alun perin tietojen luovuttamisaiheen lisäksi käsitellä myös yksityistietoimitusten hinnoittelua. Tarkoitukseni oli tehdä Excel –taulukko laskuri, jolla asiakaspalvelussa voitaisiin arvioida asiakkaalle yksityistietoimituksen hintaa. Tutkittuani yksityistietoimituksiin liittyviä säännöksiä, käytäntöä ja käsikirjoja sekä haastateltuani maanmittauslaitoksen toimitusinsinöörejä tulin kuitenkin siihen tulokseen, että tällä yksityistietoimitusten tuntemuksella, koulutuksella ja aikataululla moisen laskurin laatiminen on mahdoton urakka. Olivathan sitä yrittäneet tehdä kokeneet alan ammattilaiset jo minua ennenkin siinä onnistumatta. Päätin siis jättää luvun yksityistietoimituksista kokonaan pois ja keskittyä nimenomaan henkilötietojen käsittelyyn ja niiden luovuttamiseen maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa.

Koska henkilötietoja käsitellään ja luovutetaan maanmittauslaitoksessa päivittäin, mielestäni on tärkeää, että siihen liittyvät säännökset ja rajoitukset ovat helposti tiedon luovuttajan saatavilla.

Uskon, että tästä työstä on apua erityisesti uusille asiakaspalvelusihteereille, joiden täytyy lyhyehkössä ajassa kyetä omaksumaan valtava määrä tietoa voidakseen työskennellä maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa. Asiakaspalvelusihteereiden teemahaastattelut täydensivät teoriaa ja varmistivat työn käytännönläheisyyden

Yksityisyyden suojan ja julkisuusperiaatteen yhdistäminen käytännön elämässä korostuu erityisesti, kun palvelut siirtyvät verkkoon. Tästä hyvä esimerkki on sähköinen kiinteistönvaihdanta. Tämän opinnäytetyön jatkotutkimuksena voisikin olla se, miten varmistetaan julkisuusperiaatteen toteutuminen vaarantamatta yksityisyyden suojaa verkottuvassa maailmassa. Lisäksi voitaisiin tutkia sitä, miten turvataan kansallinen tietovaranto, kiinteistötietojärjestelmä, identiteettivarkausilanteissa.

Tämän opinnäytetyön kirjoittaminen on lisännyt osaamistani salassapito- ja julkisuusasioissa, ja olenkin voinut hyödyntää oppimaani päivittäisessä työssäni maanmittauslaitoksen palveluksessa. Mielestäni olen onnistunut kokoamaan keskeisimmät lait ja määräykset yhteen dokumenttiin ja uskon, että tästä työstä on hyötyä erityisesti uusille maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa työskenteleville henkilöille.

LÄHTEET

Asetus lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä 5.12.1996/960.

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Hallituksen esitys eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (Tietosuojalaki). HE 96/1998 vp. Asiakirjat. Hakupäivä 8.5.2013, <http://www.finlex.fi>.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain sekä kuntalain 50 §:n muuttamisesta. HE 20/2008 vp. Asiakirjat. Hakupäivä 7.5.2013, <http://www.finlex.fi>.

Helsingin Sanomat. 2013. Postin saapumisilmoituksia vuotanut verkkoon. Hakupäivä:26.5.2013, <http://www.hs.fi/kotimaa/Postin+saapumisilmoituksia+vuotanut+verkkoon/a1366770421767>.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Kiinteistörekisteriasetus 5.12.1996/970.

Kiinteistörekisterilaki 16.5.1985/392.

Kuittinen, E-L, asiakaspalvelusihteeri. Pohjois-Pohjanmaan maanmittaustoimisto. 2013. Henkilöhaastattelu 8.5.2013. Tekijän hallussa.

Laki kiinteistöjen kauppahintarekisteristä 18.7.1980/552.

Laki kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta 31.5.2002/453.

Laki maanmittauslaitoksesta 8.3.1991/505.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalvelusta 21.8.2009/661.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus kiinteistötietojärjestelmän suoritteista ja tietopalvelusta perittävistä maksuista (1396/2011).

Maakaari 12.4.1995/540

Maanmittauslaitos. 2012. Henkilörekisteriin tallennettujen tietojen tarkastaminen 21.8.2012. Sisäinen ohje.

Maanmittauslaitos. 2012. Maastotietokanta, hakupäivä 11.10.2012. <http://www.maanmittauslaitos.fi/digituotteet/maastotietokanta>.

Maanmittauslaitos. 2012. Rekisteritietopalvelu 2012. Sisäinen ohje.

Maanmittauslaitos. 2013. 2. Lainhuudon hakeminen. Hakupäivä 19.5.2013, <http://www.maanmittauslaitos.fi>.

Maanmittauslaitos. 2013. Arkistoidut kartat. Hakupäivä 19.5.2013, <http://www.maanmittauslaitos.fi/kartat/karttatuotteet/arkistoidut-kartat>.

Maanmittauslaitos. 2013. Kiinteistötiedot. Hakupäivä 27.5.2013, <http://www.maanmittauslaitos.fi/kiinteistot/rekisterit-otteet/kiinteistotiedot>.

Maanmittauslaitos. 2012. TIETO-prosessin käsikirja 29.3.2012. Sisäinen ohje.

Maanmittauslaitos. 2013. Turvakiellossa olevalle asiakkaalle lähetettävän postin käsittelyn työnkulku 11.1.2013. Sisäinen ohje.

Mäenpää, O. 2008. Julkisuusperiaate. Juva: Ws Bookwell Oy.

Palaste, K, taloussihteri, perintätiimi. Maanmittauslaitos, hallintopalvelukeskus. 2013. Henkilöhaastattelu 7.5.2013. Tekijän hallussa.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tietosuojavaltuutetun toimisto a. 2013. Tietosuoja-aiheista sanastoa. Hakupäivä 8.5.2013, <http://www.tietosuofa.fi/27247.htm#kohta2>.

Tietosuojavaltuutetun toimisto b. 2013. Tietoa rekisterinpitäjälle. Hakupäivä 8.5.2013, <http://www.tietosuofa.fi/1698.htm#kohta8>.

Tietoviikko. 2013. Nettivaluuttapalvelussa vakava aukko: Google indeksoi henkilötiedot ja lääkeostokset. Hakupäivä 6.5.2013, http://www.tietoviikko.fi/kaikki_uutiset/nettivaluuttapalvelussa+vakava+aukko+google+indeksoi+henkilotiedot+ja+laakeostokset/a892271.

Wallin, A-R & Konstari, T. 2000. Julkisuus- ja salassapitolainsäädäntö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtion maksuperustelaki 21.2.1992/150.

Valtioneuvoston asetus kaupanvahvistajista 8.10.2009/734.

Valtioneuvoston asetus tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävästä maksuista (1214/2010).

Vanto, J. 2011. Henkilötietolaki käytännössä. Helsinki: WSOYpro Oy.

LIITTEET

Omistajatietojen luovutuslomake (MML)

Taulukko: Henkilötietojen luovuttaminen maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa

Viranomaisen jolle pyyntö osoitetaan:	
Yhteystiedot (osoite, puhelin):	

Vastaanottomerkinnot Vastaanottaja:	Pvm:
--	------

**PYYNTÖ SAADA OMISTAJATIETOJA KIINTEISTÖTIETOJÄRJESTELMÄSTÄ
JULKISUUSLAIN (621/1999) 16.3 §:N NOJALLA**

Henkilötietoja pyydetään:	☐ Kopiona	☐ Tulosteena	☐ Sähköisessä muodossa
Tietojen käyttötarkoitus: Tietojen käsittely perustuu Henkilötietolain 523/1999 8.1 §:n 5. kohtaan			
Tarvittavat lisätiedot *			

☐ Henkilökohtainen käyttötarkoitus Esitä tarvittaessa lisäselvitystä	
☐ Toimituksellista tarkoitusta varten Lehden tai tiedotusvälineen nimi: - vastaava päätoimittaja - freelancertoimittaja toimeksianto, tilaus, tms.	
☐ Lehdistökortti	
☐ Kirjallista ilmaisua varten, yksilöi	
☐ Taiteellista ilmaisua varten, yksilöi	

Tietojen suojaustapa

Huom! Luovutettuja tietoja saa käyttää vain pyydettyyn käyttötarkoitukseen.

Tietojen pyytäjä

Allekirjoitus:	Pvm:
Nimenselvennys:	
Tilanteesta riippuen: Organisaatio	Tehtävä/virka-asema:

Osoite, johon tiedot toimitetaan:
----

* Liitteet: Rekisteriseloste
Muut liitteet:

Kiinteistön omistajatiedon luovuttaminen

	Maanmittauslaitoksen asiakaspalvelussa	Puhelinpalvelussa	Postitse/ sähköpostitse
Miten kiinteistö etsitään?	Haku kiinteistötunnuksella, osoitteella tai kartalta näyttämällä Henkilötunnuksella tai nimellä, jos kysyy omistamaan kiinteistöjä; muille vain vaihtuutuksella.	Haku kiinteistötunnuksella tai osoitteella ei luovuteta	Haku kiinteistötunnuksella, osoitteella tai kartalle merkitynä ei luovuteta
Mitä tietoja luovutetaan?	Y-tunnuksella yrityksen tai yhteisön kaupparekisteriin merkitylle edustajalle KTJ:n kiinteistö- ja kirjaamisosan tiedot	ei luovuteta ei luovuteta	ei luovuteta ei luovuteta
Maksut	- 1-10 kiinteistön omistajatiedot itse jäljennettäväksi maksutta - yli 10 kiinteistön omistajatietoselvitys maksullinen 1-10 kiinteistöä maksutta 10 -> kiinteistöä 3,03 € /kiinteistö, vähintään 20,00 €/ tilaus (alv 24%)	KTJ:n kiinteistöosan tiedot, lainhuutotieto, rasituksia on/ ei ole (ei euromääränä) - 1 kiinteistön tiedot/ puhelu 1 kiinteistön tiedot maksutta	KTJ:n todistukset PULU:lla sähköisesti allekirjoitettuna KTJ todistusten hinta + laskutuspalvelumaksu hinnaston mukaan

	Henkilöllisyys tarkistetaan	Tiedon käyttötarkoitus	Omistajatietojen luovutuslomake
Asiakkaan omat kiinteistöt	tarkistetaan	ei kysytä	ei vaadita
Perikunnan pesänhoitaja	tarkistetaan, myös valtuutus	ei kysytä	ei vaadita
Asianajaja/ asiamies	tarkistetaan, myös valtuutus	ei kysytä	vaaditaan
Viranomainen	ei tarkisteta	kysytään	vaaditaan
Kiinteistöjä 1-10 kpl	ei tarkisteta	ei kysytä	ei vaadita
Kiinteistöjä yli 10 kpl	ei tarkisteta	kysytään	vaaditaan